

**T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**OSMANLI İLMİYE BÜROKRASİSİ'NDE
MARAŞLILAR
(1879-1909)**

**HAZIRLAYAN
ALİ TORAMAN
20132004009**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. SEZAI BALCI**

**TEMMUZ 2017
GİRESUN**

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlilik öğrencisi Ali TORAMAN'ın Osmanlı İlimiye Bürokrasisinde Maraşlılar (1879-1909) başlıklı tezini incelemiş olup aday .../07/2017 tarihinde, saat 14:00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Doç. Dr. Sezai BALCI	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Gülşah KURT GÜVELOĞLU	
Üye	Yrd. Doç. Hadiye YILMAZ	

ONAY

...../...../201..

Doç. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora / Sanatta Yeterlilik tezi olarak sunduğum “OSMANLI İLMİYE BÜROKRASİSİ'NDE MARAŞLILAR” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28.10.2017

(Yazar adı ve imza)

Ali Tolunç

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	II
ÖZET	VIII
ABSTRACT	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
MARAŞLI ULEMÂNIN AİLE, EĞİTİM VE MEMURİYET DURUMLARI.....	5
1. Maraş Ulemâsının Doğum Tarihleri ve Aile Durumları.....	5
1.1. Maraş Ulemâsının Eğitim Durumları	9
1.1.1. Maraş Ulemâsının Bildikleri Diller.....	17
1.2. Maraş Ulemâsının Memuriyet Durumları	21
1.2.1. Maraş Ulemâsının Aldıkları Madalyalar ve Rütbeler.....	25
1.2.2. Maraş Ulemâsının Eserleri.....	25
1.2.3. Maraş Ulemâsının İşledikleri Suçlar ve Aldıkları Cezalar	26
İKİNCİ BÖLÜM.....	28
MARAŞLI ULEMÂNIN BİYOGRAFİLERİ	28
2.1. Abdullah Asım Efendi.....	28
2.2. Abdullah Efendi	29
2.3. Abdullah Hulusi Efendi.....	30
2.4. Abdurrahman Efendi	30
2.5. Abdurrahman Nafiz Efendi	31
2.6. Abdullah Hayatî Efendi.....	31
2.7. Ahmed Hamdi Efendi.....	32
2.8. Ahmed Efendi Arapzâde	33
2.9. Ahmed Efendi Karcızâde.....	34
2.10. Ahmed Hilmi Efendi Şeyh Mustafazâde.....	34
2.11. Ahmed Zeki Efendi	35
2.12. Ali Efendi.....	36
2.13. Ali İlmî Efendi	36
2.14. Ali Nailî Efendi	37
2.15. Ali Seyfeddin Efendi.....	37
2.16. Hacı Ahmed Hilmi Efendi.....	38

2.17.	Hacı Ali Avni Efendi.....	38
2.18.	Hacı Ali Efendi	38
2.19.	Hacı İbrahim Evliya Efendi.....	39
2.20.	Hacı Mehmet Durmuş Efendi.....	39
2.21.	Hafız Abdi Lami Efendi	39
2.22.	Hafız Ömer Remzi Efendi.....	40
2.23.	Hafız Halil Kamil Efendi.....	41
2.24.	Halil Sırrı Efendi	41
2.25.	Halil Esad Efendi.....	42
2.26.	Hüseyin Avni Efendi.....	43
2.27.	Hüseyin Hüsnü Efendi Nurullah Çelebi.....	43
2.28.	Hüseyin Hüsnü Efendi Abdurrahmanoğlu.....	44
2.29.	Hüseyin Sami Efendi.....	44
2.30.	İbrahim Hakkı Efendi.....	45
2.31.	İsmailzâde Mustafa Efendi.....	45
2.32.	Mehmed Durdu Efendi.....	45
2.33.	Mehmed Efendi Hâcezâde.....	46
2.34.	Mehmed Efendi Cin Hüseyinoğlu.....	46
2.35.	Mehmed Emin Efendi	47
2.36.	Mehmed Esad Efendi.....	47
2.37.	Mehmed Hulusi Efendi.....	48
2.38.	Mehmed Said Efendi.....	48
2.39.	Mehmed Fahri Efendi	49
2.40.	Mehmed Hayrettin Efendi.....	49
2.41.	Mehmed Hilmi Efendi.....	50
2.42.	Mehmed Nuri Efendi.....	51
2.43.	Mehmed Tefvik Efendi	51
2.44.	Mehmed Sadık Efendi.....	52
2.45.	Muiniddin Ahmet Efendi.....	52
2.46.	Mustafa Fevzi Efendi	53
2.47.	Mustafa Efendi Kanadıkırıkzâde.....	54
2.48.	Mustafa Efendi	55
2.49.	Mustafa Kamil Efendi	56

2.50.	Mustafa Sabri Efendi.....	57
2.51.	Mustafa Salim Efendi.....	58
2.52.	Müştak Efendi	58
2.53.	Osman Efendi.....	59
2.54.	Ömer Avni Efendi	59
2.55.	Ömer Efendi	60
2.56.	Ömer Hulusi Efendi.....	61
2.57.	Ömer Lütfü Efendi	61
2.58.	Süleyman Niyazi Tayiküddinzâde Efendi	61
2.59.	Yahya Fehmi Efendi	62
SONUÇ		64
KAYNAKLAR		65
EKLER		73
ÖZGEÇMİŞ		74

ÖZET

XIX. Yüzyılda yapılan pek çok reformdan biri de devlet memurlarına yönelik olmuştur. II. Abdülhamid'in tahta çıkmasından sonra 1879'da Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun kurulmasıyla birlikte devlet kademesinde yer alan memurların sicil kayıtları tutulmaya başlanmıştır. Osmanlı ulemâsına ait yaklaşık altı bin civarında tercüme-i hal dosyası mevcuttur.

Bu dosyalar daha çok Kadı, Naib, Müderris, Muallim, Dersiâm, Vaiz gibi üst düzey ilmiye mensuplarına aittir. Bu sicil dosyalarında şahsın ismi, soyu, doğum yeri ve tarihi, eğitim gördüğü okullar, memuriyet serüveni, varsa yazdığı eserler gibi muhtelif bilgiler bulunmaktadır.

Bu çalışmada sicill-i ahvâl kayıtlarında yer alan 59 Maraşlı ulemânın biyografisi incelenmiştir. Böylece Maraşlı ulemânın Osmanlı bürokrasisindeki yeri ve önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma, Maraş'ın yerel tarihi ve aile tarihi araştırmalarına katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Maraş, Andırın, Elbistan, Göksun, Pazarcık
Zeytun , Sicill-i Ahvâl, II. Abdülhamid, Ulemâ

ABSTRACT

One of the many reforms made in 19th Century was about state officials. After second Abdülhamid come to the throne, many state officials were recorded by founding Sici-i Ahval commission in 1879.

There are nearly six thousand biographical files that belong to religious scholars in Ottoman Empire. These files commonly belong to religious seniors such as, Kadı Naib, Müderris, Muallim, Dersiâm ve Vaiz

These registration files contain various information such as name of the person, place and date of birth, educational information, official duty and written pieces if available.

In this study, taking place in Sicil-iAhval records biographies of 59 religious scholars from Maraş are investigated so, it is tried to introduce the place and importance of religious scholars of Maraş in Ottoman bureaucracy

This study aims to contribute to the researches about Maraş's native and family history.

Keywords: Maraş, Andırın, Elbistan, Göksun, Zeytin ve Pazarcık, Sicil-i Ahvâl, II. Abdülhamid, Ulemâ

ÖNSÖZ

Bu tezde İstanbul Müftülüğü'ne bağlı Meşihat Arşivi'nde bulunan sicil dosyaları incelenmiştir. Söz konusu tasnifte yer alan sicil dosyalarının 59'u Maraş ve ilçelerinde doğmuş Maraşlı ulemâya aittir.

Bu çalışmada Maraş, Elbistan, Andırın, Göksun, Pazarcık ve Zeytun doğumlu ulemânın biyografileri incelenmiştir. İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'nde bulunan memurların dosyalarındaki Osmanlıca kayıtlar bilgiler günümüz Türkçesine çevrilerek aynı zamanda sadeleştirilmiştir.

Birinci bölümde Osmanlı İdari Taksimatında Halep Vilayetine bağlı Maraş Sancağında ve kazalarında doğan ulemânın aile, eğitim ve memuriyet durumları hakkında değerlendirmeler yapılarak tablolara yer verilmiştir. İkinci bölüm ise Maraşlı ulemânın biyografilerine ayrılmıştır. Bu bölüm, sicil dosyaları sadeleştirilerek daha anlaşılır hale getirilmiştir. Ulemâ, alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

Tezin amacı, Maraşlı Âlimlerin eğitimlerini, statülerini ve mesleki faaliyetlerini ortaya koymaktır. Bunun yanında Maraşlı ulemâ hakkında yapılmış müstakil ilk çalışma olarak bu tez, aile ve yerel tarih araştırmalarına da katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Tezin yazım aşamasında yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Sezai Balcı'ya ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Ali TORAMAN

Giresun 2017

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
BDAGM	: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
bkz	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cilt
DH.SAİD.MEM	: Dahiliye Nezareti Memur Sicil Zarfları
DH.SAİDd	: Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri
DİA	: <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi</i>
Haz	: Hazırlayan
HH.SAİD.MEM	: Hazine-i Hassa Nezareti Memur Sicil Zarfları
İ.DH	: İradeler Dâhiliye
İA	: <i>İslâm Ansiklopedisi</i>
N	: Ramazan
s	: Sayfa
ŞD.SAİD	: Şûrâ-yı Devlet Sicilleri
TDAV	: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
HVS	: <i>Halep Vilayeti Salnamesi</i>
TVYY	: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
vb	: Ve benzeri
Yay	: Yayınları
YYOA	: <i>Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi</i>

GİRİŞ

Maraj, Markasi, Marasion, Margas, Margaji, Marah, Maraksium ve Mer'aş gibi değişik şekillerde söylenen ve yazılan Maraş'ın adının menşei ve ne anlama geldiğine dair çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Bunların en yaygını, Maraş şehrini Hitit komutanlarından Maraj'ın kurmasından dolayı şehre Maraj adının verildiğidir.¹ Maraş, önemli ticarî yolların kavşak noktasında, geniş dağları, verimli ve sulak ovaları nedeniyle zengin bir sosyal ve ekonomik hayata sahip olmuştur. Sancakta yaşayan halk, kasaba ve köylerde daha ziyade hayvancılık ve tarımı bir arada yaparken, şehirde yaşayanlar çoğunlukla tarım ve hayvancılık ve bazen de, tarım, hayvancılık ve ticareti bir arada yapmaktaydı. Evliya Çelebi'ye göre XVII. asırda şehirde bir medrese ve 40 çocuk mektebi bulunmaktaydı. Maraş Osmanlı yönetimine girdikten sonra bir ara Eyalet olmuş daha sonra Haleb merkezinin peyki olmaktan kurtulamadığı için gene Haleb'c ardından da Adana'ya bağlanmıştır². XIX. Yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin tarihinde olduğu gibi Maraş'ın tarihinde de yer yer isyanlar, göç hadiseleri ve hatta bir de işgal hadisesinin zuhur ettiği bir dönem olmuştur. Bu hadiseler içerisinde en önemlisi, Osmanlı- Mısır muhalefetinden dolayı, Mısırlı İbrahim Paşa ordularının Maraş'ı işgal etmesidir (1839). Maraş'ı teslim alan İbrahim Paşa burada 19 ay kalmıştır. Hatta kendisinin bir yaz boyu Maraş'ta Ahır Dağı yaylalarında ve Kârhan bağları namıyla anılan Maraş'ın meşhur bağlarında vakit geçirdiği bilinmektedir. Öte yandan İbrahim Paşa, Maraş'ın işgal sürecinde halka iyi davranmıştır. 1840 yılından sonra Maraş'ta yeniden Osmanlı hâkimiyeti tesis edilmiştir. I. Dünya Harbi sonunda ise önce İngilizlerin sonra da Fransızların işgaline uğrayan Maraş, yurt savunmasında aktif bir rol üstlenerek Milli Mücadele'nin Güney Cephesi'nden ilk zafer müjdesini vermiştir. Bunun üzerine T.B.M.M tarafından İstiklal Madalyası ile ödüllendirilen Maraş'ı 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşuyla birlikte vilayet olmuştur.

¹ İlyas Gökhan, *Maraş ve İlçelerinin Adlarının Oluşması*, Kahramanmaraş İl Kültür Turizm Müdürlüğü, K.Maraş 2014, s.17.

² İtber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara 2000, TTK Yay., s.28.

Daha sonra 7 Şubat 1973'te T.B.M.M'nin verdiği başka bir kararla, şehrin isminin başına Kahramanlık sıfatı eklenir. Şehir bu tarihten itibaren Kahramanmaraş olarak anılmaya başlanmıştır.³

Sultan II. Abdülhamid (1876-1909), diğer birçok sahada olduğu gibi bürokrasiyi düzenleme yolunda önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Dahiliye Nezareti bünyesinde kurdurduğu *İntihab-ı Memurin Komisyonu Tekaid Sandığı Nezaret Heyeti ve Sicill-i Ahval Komisyonu* sayesinde devlet memurlarının tayin, terfi ve özlük hakları konusunda önemli bir adım atmıştır.⁴ Devlet hizmetinde çalışan memurların biyografilerinin kaydedilmesi ve görevlerindeki değişiklikleri gösteren sicillerin tutulması işlemine 6 Şubat 1879'da *Sicill-i Ahvâl Komisyonu*'nun kurulmasıyla başlanmıştır⁵. Osmanlı devlet teşkilâtında görev alan memurlara ait resmi belgelerin kaydedildiği defterlerin tescili işlemine *Sicill-i Ahvâl*, meydana gelen defterlere de *Sicill-i Umumi* adı verilmiştir⁶. Tercüme-i hâl varakalarındaki Sicill-i Ahvâl tanımı da şu şekildedir: “*Sunûf-ı me'mûrîn ve müstahdemîn-i Devlet-i Aliyye'nin asıl tercüme-i ahvâl-i zâtiyyeleriyle sair vukû'ât-ı mütenevviâ-i resmîyelerinin müteselsilen kayd ve tahrir ve zabt ve tesciline mahsûs olmak ve me'mûrîn ve ketebe ve müstahdemîn-i saire haklarında intihâbât ve terakkîyât ile mükâfât ve mücâzât ve saire her nev'-i muâmelât ve icrââtda ma'mûl bih tutulmak üzere vaz' ve te'sis buyrulmuşdur.*”⁷

Sicill-i Ahvâl Komisyonu, 1887'de tespit edilen bir tarifeye göre, ilmiye ve askeriye dışındaki mülkiye ve adliye memurlarının sicil kayıtları hülâsalarını (özetlerini) toplamıştır.⁸ 1896'da *Sicill-i Ahvâl Komisyonu*

³ Ayhan Doğan, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Maraş*, Yayınlanmayan Doktora Tezi, Konya 1999, s.14.

⁴ Hümeysra Zerdecî, *Osmanlı Ulema Biyografilerinin Arşiv Kaynakları*, TDV Yay., Ankara 2008, s. 17.

⁵ Atilla Çetin, “Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, TDAV Yay., İstanbul 1992, s. 34.

⁶ Yusuf İhsan Genç ve diğerleri, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İkinci Baskı, BDAGM Yay., İstanbul, 2000, s. 240.

⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hazine-i Hassa Nezareti Sicill-i Ahval İdaresi Memur Zarfı (HH.SAİD.MEM), No: 45/5, 46/1.; Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl İdaresi Memur Zarfı (DH.SAİD.MEM), No: 8/13.; Şûrâ-yı Devlet Sicill-i Ahvâl İdaresi (ŞD.SAİD), No: 7/13, 14/2.

⁸ Bekir Kütükoğlu, “Son Devir Osmanlı Biyografik Kaynakları”, *Vekayi'nüvis Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul, 1994, s. 214.

lağvedilmiş ve yerine *Memurîn-i Mülkiye Komisyonu* kurulmuştur.⁹ Bu komisyonun amacı ise memurların atama, nakil, azil, seçimi ve teftişleri ile ilgili iş ve işlemleri yerine getirmektir. Ayrıca mülkiye ve maliye müfettişleri de memurların görevlerini doğru yapıp yapmadıklarını teftiş edecekler ve tuttukları raporları da her üç ayda bir *Memurîn-i Mülkiye Komisyonu*'na göndereceklerdi. Kısacası bu komisyon, memurların hem atamalarını hem de personel sicil sistemini düzenlemekten sorumluydu.¹⁰

1908'de II. Meşrutiyet'in ilanının ardından *Memurîn-i Mülkiye Komisyonu*'nun yerine *Sicill-i Ahvâl İdaresi* adıyla Dâhiliye Nezareti'ne bağlı ayrı bir daire kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar devam eden Dâhiliye Nezareti *Memurîn* ve *Sicill-i Ahvâl İdaresi* tescil işlemleri, defterlere ek olacak şekilde ilave edilmiş, *Memurîn Muamelât Dosyaları* halinde tanzim edilerek saklanmıştır.¹¹ Meşihat Arşivi'nde 5.300 civarında defter ve on binlerce belge mevcuttur. Tarihi açıdan büyük bir ehemmiyete sahip olan Şeriyye Sicilleri Arşivi'nde muhafaza edilen (*Sicill-i Ahvâl*) dosyalarının sayısı 6.382'dir.¹²

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'nde Maraşlı 24, Elbistanlı 25, Gökşunlu 1, Pazarcıklı 6, Andırınlı 2 ve Zeytinli 1 ulemâ bulunmaktadır.¹³

Meşihat Arşivinden elde ettiğimiz belgeler ile konuyla ilgili eserler incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. Bu esnada Sadık Albayrak'ın yazmış olduğu *Son Devir Osmanlı Ulemâsı* adlı eserde geçen Maraşlı ulemâ ile ilgili bilgilerin birbirine karıştığı ve dosya numaralarının farklı verildiği Hümeýra Zerdecî'nin *Osmanlı Ulemâ Biyografilerinin Arşiv Kaynakları* adlı eserdeki fihrist bilgilerinden anlaşılmaktadır. Yine Sadık Albayrak'ın eserinden alınan bilgilerle

⁹ Gülden Sarıyıldız, *Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi(1879-1909)*, Der Yay., İstanbul, 2004, s. 89-90.

¹⁰ Kemal Daşcıoğlu, "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Buldanlı Memurlar" *Buldan Sempozyumu* (23-24 Kasım 2006), s.561.

¹¹ Genç ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 240-241.

¹² Zerdecî , *a.g.e.*, s.12.

¹³ *Devlet Salnamesine göre Maraş*, merkez kazaya dahil 7 nahiye ve bu nahiyelerden Etraf Şehir 29, Nadirli 5, Bertiz 16, Yenice Kale 18, Camistil 29, Şeker Oba 12 ve Çakallı 5 köye sahipti. Toplamda merkez kazaya bağlı 114 köy bulunmaktaydı. Diğer kazalardan ise, Elbistan, Efsun adlı birnahiyeye ve 135 köye; Zeytin kazası 68 köye; Andırın kazası Kekün adlı bir nahiyeye ve 81 köye ve Pazarcık kazası 76 köye sahipti. Maraş Sancağı genelinde 9 nahiye ve 474 köy bulunmaktaydı.

yazılan Recep Dikici'ye ait olan *Saçaklızâde ve Osmanlı Dönemi Maraşlı Âlimler* adlı eserde verilen bilgilerde ulemânın yerlerinin ve dosya numaralarının farklı verildiğine rastlanılmıştır.

Tezin kapsamında başta Maraş olmak üzere ilçelerinde doğmuş olan ve Osmanlı ilmiye bürokrasisinde görev yapan ve toplum nezdinde sevilen ve sayılan ulemânın mesleki faaliyetleri de yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MARAŞ ULEMÂSININ AİLE, EĞİTİM VE MEMURİYET DURUMLARI

1. Maraş Ulemâsının Doğum Tarihleri ve Aile Durumları

Sicill-i Ahvâl Defterlerinde 59 Maraşlı ulemânın doğum tarihleri 1824-1892 yılları arasında değişmektedir. Ulemâlar arasında en erken 1824'te doğan Mehmed Müştak Efendi¹⁴ ve en geç doğumlu ise 1892'de doğan Ahmet Hayati Efendi'dir.¹⁵ Ulemâdan ikisi II. Mahmud, 24'ü Abdülmecid, 15'i Abdülaziz ve 18'ü ise Sultan II. Abdülhamid'in saltanat yıllarında doğmuştur. Kullandıkları unvanlara göre biri *Şeyh*, biri *Ağa* ikisi *Hafız* diğerleri ise *Efendi* olarak anılmışlardır.

Maraşlı ulemânın 36'sının baba mesleği kayıtlara yansımıştır. Bunların dokuzu ticaret erbabı (*tüccar, çiftçi, eşraf, bıçakçıvb.*) diğerleri ise devlet kademesinde görev almış kişilerden oluşmaktadır. Devlet memuru olanlar içinde biri muallim, beşi medreselerde memurlardan görev almış müderristir. Bunlardan Hacı Ali Efendi'nin babası İsmalizâde Ahmet Efendi¹⁶ fahri müderristir. Üçünün babası müftüdür. Bunlardan Abdurrahman Efendi'nin babası Maraş Müftüsü Tekerekzâde Mustafa Efendi'dir.¹⁷ Bir diğeri ise Maraş eski müftüsü olan Mustafa Efendi'nin babası, Kanadıkırıkzâde Ahmed Efendi'dir.¹⁸ Elbistanlı Ömer Lütfü Efendi'nin babası Müftüzâde Ahmet Efendi ise Elbistan Müftüsüdür.¹⁹ Maraş ulemâsından biri Hafız, ikisi'nin babası şeyhtir. Bunlardan Yahya Fehmi Efendi'nin babası Şeyh Mustafa Efendi.²⁰ Osmanlı Devleti döneminde birçok tarikatlar oluşmuştur ve bu tarikatlardan biri de Halvetiyye tarikatıdır. Birçok kolu olan bu tarikatın bir koluda Gülşeniyye koludur. Gülşeniyye, Halvetiyye'ye

¹⁴ BOA, Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri (DH.SAİD.d), No: 1/526. Tezimizde Rumi ve Hicri tarihleri Miladi tarihe çevirmek için Türk Tarih Kurumu'nun resmi internet sitesindeki <http://193.255.138.2/takvim.asp> (13.05.2013) Erişim Tarihi linkinden yararlanılmıştır.

¹⁵ İST.MFT.MSH.SAİD, No:648A.

¹⁶ İST.MFT.MSH.SAİD, No:453A.

¹⁷ İST.MFT.MSH.SAİD, No:3200A.

¹⁸ Kanadıkırıkzâde Ahmed Efendi için bkz; Recep Dikici, *Şaçaklızâde ve Osmanlı Döneminde Maraşlı Âlimler*, Konya 2014. s.136

¹⁹ İST.MFT.MSH.SAİD, No:1672B.

²⁰ İST.MFT.MSH.SAİD, No:1606B.

bağlıdır. Mısır merkezlidir. Kanuni zamanında İstanbul'a çağrılmıştır.²¹ Hacı Ömer Remzi Efendi'nin babası Halveti tarikatına bağlı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde önde gelen âlimlerden Şeyh Abdurrahman Erzincâni Hazretleri''²² sülalesinden Şeyh Hocasâde Ahmet Hüdâi Baba'dır.²³ Maraş ulemâsının ikisi'nin Naib biri mahkeme azası ve bir diğeri de Fetvahane memurudur. Ulemânın 16'sının baba mesleği bilinmemektedir. Babalarının kullandıkları unvanların 50'si Efendi, üçü Ağa, ikisiB, üçü Hafız ve biri de Baba'dır.

Ulemâ içerisinde Hacı Halilzâde, Şemenli, Kanadıkırıkzâde, Fateşoğlu, Fakihzâde, Şeyh Hocasâde, Efendizâde, Azamizâde, Banizâde, Seyyidhanzâde, Debbah, Tckerekzâde, Nüvvabzâde, Müftülüzâde, Bıçakçı, Abdurrahmanoğlu, Hocasâde, Efendizâde, Zâdeler, Şemenli, Arapzâde, Salihefendizâde, İsmailzâde, El-hac Efendizâde, Patlakzâde, Hacı Halil Efendizâdeler, Zeynel Abidinzâdeler, Ciridzâdeler, Karaküçükzâde, Müftüzâde, Kırmacızâde, Sinanzâde, Ömerağazâde, Yahyaefendizâde, Feslizâde, Şeyh Mustafazâde, Takiyuddinzâde, Hancızâde ve Nakibzâde gibi Maraş Sancağı'nın önde gelen ailelerine mensup olanlar da bulunmaktadır. İncelediğimiz dosyalar içerisinde etnik kökenine atıfta bulunan tek kişi Çerkez muhacirlerinden Ömer Fehmi Efendi'dir.²⁴

Maraşlı ulemâsının 49'u Maraş ve Elbistan doğumludur. Bunların dışında Çerkez muhacirlerinden olan Ömer Fehmi Efendi²⁵ Göksun'da; Hacı Ömer Efendizâde Mustafa Sabri Efendi²⁶ ve Arapzâde Ahmet Efendi²⁷ Andırın'da; Mehmet Müştak Efendi²⁸ Zeytun'da; Hameyn-i Muhteremeyn payelilerinden Tekirdağ Naibi Şemenli Ahmed Hulusi Efendi'nin oğlu Mustafa Salim Efendi²⁹ ve Ahmet Efendizâdeler sülalesine mensup Abdullah Hulusi Efendi³⁰ Pazarcık'ta dünyaya gelmişlerdir.

²¹ Ahmet Davutoğlu v.d., *Osmanlı Medeniyeti*, Klasik Yay., İstanbul 2005, s.238.

²² Şeyh Abdurrahman Erzincâni için bkz; Lütfü Kırmızı, *Şeyh Abdurrahman Erzincâni Hazretleri*(K.S.A), İstanbul 2011, S.136.

²³ Şeyh Hocasâde Ahmet Hüdâi Baba için bkz; <http://www.halisiyye.com/arashtml>, linkinden bakabilirsiniz. Erişim Tarihi (01.02.2017).

²⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:1670.

²⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:1670.

²⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:2210A.

²⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:1669.

²⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:148.

²⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:834.

³⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:693A.

Ulemânın Adı	Doğum Tarihi	Baba Adı	Baba Mesleği
Abdullah Asım Efendi	1847	Mesud Efendi	Ulemâ
Abdullah Efendi	1883	Mustafa Rahmi Efendi	Mukavelat Muharriri
Abdullah Hulusi Efendi	1863	Ahmed Efendi	-
Abdurrahman Efendi	1859	Mustafa Efendi	Maraş eski Müftüsü
Abdurrahman Nafiz Efendi	1856	Ömer Efendi	-
Ahmed Hayati Efendi	1892	Mehmed Ağa	-
Ahmed Efendi	1876	Osman Efendi	İlmiyeden
Ahmed Hilmi Şeyh Mustafazâde Efendi	1859	Mustafa Efendi	Şeyh
Ahmed Zeki Efendi	1876	Mehmed Efendi	Ulemâ
Ali Avni Efendi	1872	Abdullah Efendi	Ulemâ
Ali Efendi Hacı	1843	Ahmed Efendi	Fahri Müderris
Ali İlmi Efendi	1881	İsmail Efendi	Hafiz
Ali Naili Efendi	1841	Ömer Efendi Hafiz	Ulemâ
Ali Ağa	1849	Bekir Efendi	-
Ali Seyfeddin Efendi	1877	Mahmud Efendi	-
Hacı Ahmed Hilmi Efendi	1881	Mustafa Rahmi Efendi	-
Hacı İbrahim Evliya Efendi	1874	Muhammed Raşit Efendi	Nâib
Hacı Mehmed Durmuş Efendi	1840	Ahmed Efendi	Müderris
Hafiz Abdi Lami Efendi	1875	Ali Rıza Bey	Tüccar
Hafiz Ömer Remzi Efendi	1873	Şeyh Ahmed Hüdlai Baba	-
Halil Sım Efendi	1847	Osman Efendi	Müderris
Halil Esad Efendi	1855	Ali Rıza Efendi	Adliye Memuru
Hüseyin Avni Efendi	1883	Mustafa Sıdkı Efendi	-
Hüseyin Hüsnü Efendi	1874	Mustafa Rasih Efendi	Mahkeme Azası
Hüseyin Hüsnü Efendi	1876	Mustafa Efendi	Ulemâ
Hüseyin Sami Efendi	1882	Zeynel Abidin Efendi	Tüccar
İbrahim Hakkı Efendi	1883	İbrahim Ethem Efendi	-

Ulemânın Adı	Doğum Tarihi	Baba Adı	Baba Mesleği
İsmailzâde Mustafa Efendi	1866	İsmail Efendi	-
Mehmed Durdu Efendi	1874	Mehmed Şerif Efendi	Müderris
Mehmed Efendi	1879	Durmuş Efendi	Bıçakçı
Mehmed Efendi	1880	Hacı Mehmed Efendi	Muallim
Mehmed Emin Efendi	1884	Mehmed Eşref Efendi	İlimiyeden
Mehmed Esad Efendi	-	-	-
Mehmed Hulusi Efendi	1860	Selman Efendi	-
Mehmed Said Efendi	1884	İsmail Hakkı Efendi	Ulemâ
Mehmed Fahri Efendi	1879	Ömer Efendi	Ulemâ
Mehmed Hayreddin Efendi	1860	Hasan Efendi	Ulemâ
Mehmed Hilmi Efendi	1890	Osman Efendi	-
Mehmed Tevfik Efendi	1843	Mustafa Efendi	
Mehmed Sadık Efendi	1863	Mustafa Efendi	-
Muiniddin Ahmet Efendi	1870	Abdullah Efendi	Ulemâ
Mustafa Fevzi Efendi	1864	Hüseyin Ağa	Tüccar
Mustafa Efendi	1825	Ahmed Efendi	Maraş Müftüsü
Mustafa Efendi	1866	İsmail Ağa	
Mustafa Efendi	1844	Bekir Efendi	-
Mustafa Kamil Efendi	1865	Mahmud Efendi	-
Mustafa Sabri Efendi	1843	Hacı Ömer Efendi	Ulema
Mustafa Salim Efendi	1865	Ahmet Hulusi Efendi	Nâib
Müşak Efendi	1824	İsmail Efendi	-
Osman Efendi	1868	Ahmed Efendi	Fetvahane Görevlisi ³¹
Ömer Avni Efendi	1882	Derviş Mehmed Efendi	-
Ömer Efendi	1878	Ömer Efendi	Çiftçi
Ömer Hulusi Efendi	1868	Süleyman Ağa	-
Ömer Lütü Efendi	1859	Abdullah Efendi	Elbistan Müftüsü
Süleyman Niyazi Efendi	1877	Mehmed Sadık Efendi	Ziraattan
Yahya Fehmi Efendi	1839	Şeyh Mustafa Efendi	Şeyh

Tablo-1: Maraş Ulemânın Doğum Tarihleri ve Aile Durumları

³¹ Fetvahane; Şeyhülislam dairesinde müftülerle Şeriyye mahkemelerinin merci olmak üzere ayrı bir daire halinde tesis olunan ifta müessesinin adı idi. Bkz. (Pakalın, a.g.e., s.216)

1.1. Maraş Ulemâsının Eğitim Durumları

Sicill-i Ahvâl dosyalarında yer alan Maraş ulemâsının eğitim durumları hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Maraş ulemâsının tamamına yakını ilk öğrenimlerini o zamanın ilkokulu olarak adlandırılan sıbyân/ibtidai/mahalle mektebi (Cami-i Şerif) gibi eğitim kurumlarında tamamlamışlardır. Osmanlı Devleti'nde temel eğitim kurumlarından biri de sıbyan mektepleridir. Sıbyan mektepleri, daha çok bir caminin veya hayır kurumunun yanına devlet, vakıflar veya hayırseverler tarafından yaptırılırdı. Mahalle temelinde kurulduğu için mahalle mektebi de denilen bu okula 4-5 yaşlarında başlanırdı. Burada görülen başlıca dersler ulemâ'nın ilk öğrenimlerinde İslam'ın temel esasları, ûlûm-ı diniyye, Kur'an-ı Kerim ve akaid dersleri aldıkları kayıtlara yansımıştır. Eğitim kurumlarının ıslahı çalışmaları doğrultusunda 1862 yılından sonra sıbyan mekteplerinin adı "ibtidai" olarak değiştirilmeye başlandı.³²

Fateşoğlu Bekir Efendi'nin oğlu Ali Efendi'nin³³ dosyasında eğitimle ilgili bir bilgi yoktur, hatta "okuma ve yazma da bilmez" ibaresi yer almaktadır. Abdi Lami Efendi,³⁴ Halil Sırrı Efendi,³⁵ Abdurrahman Efendi,³⁶ Ahmet Efendi³⁷ ve Osman Efendi'nin³⁸ ilköğrenimleri ile ilgili bilgiler kayıtlarda belirtilmemiştir. Ancak orta ve yüksek öğrenimleri hakkında sicil kayıtlarında bilgiler bulunmaktadır. Hacı İbrahim Evliya Efendi³⁹ ve Hacı Ali Avni Efendi⁴⁰ ilköğrenimini okula gitmeyerek özel hocalardan ders alarak tamamlamışlardır. Hüseyin Hüsnü Efendi'nin⁴¹ dosya bilgilerinde ilköğrenimi hakkında bilgiler yer alırken orta ve yüksek öğrenimleri hakkında kayıtlarda bilgisine ulaşılammıştır. Hacı Mehmed Durmuş Efendi⁴² sıbyân mektebi'nde Kur'an-ı Kerim'i okuyarak hafız olmuştur.

³² Ramazan Avcı, *Kahramanmaraş'ta Eğitim*, Kahramanmaraş İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yay., Kahramanmaraş 2014, s.157.

³³ IST.MFT.MSH.SAID, No:2201A.

³⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:1603 .

³⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:2805B.

³⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:3200A.

³⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:1669.

³⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:2196.

³⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:2C.

⁴⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:2193A.

⁴¹ IST.MFT.MSH.SAID, No:2048C.

⁴² IST.MFT.MSH.SAID, No:1615A.

Maraş ulemâsının ortaöğrenimlerini ise rüştiyelerde ya da câmilerde ve özel hocalardan ders alarak ifâ ettikleri görülmektedir. Maraş'ta 19. Yüzyılın ikinci yarısında 57'ye yakın sıbyân mektebi olup, 10'a yakın da ibtidâi bulunmaktaydı.⁴³ Ulemânın bir kısmı ise Maraş ve Elbistan rüştiyelerine devam etmiştir. Ahmet Zeki,⁴⁴ Hacı İbrahim Evliya,⁴⁵ Mehmet Fahri,⁴⁶ Süleyman Niyazi⁴⁷, Yahya Fehmi ⁴⁸ Efendiler, Maraş Rüştiyesine; Hacı Durmuş,⁴⁹ Hafız Ömer Remzi,⁵⁰ Hüseyin Hüsnü,⁵¹ Mehmet Durdu ,⁵² Mehmet,⁵³ Muiniddin Ahmet ⁵⁴, Mustafa Fevzi,⁵⁵ Ömer Fehmi⁵⁶, Ömer Hulusi,⁵⁷ Efendiler, Elbistan Rüştiyesine girmişlerdir. Mustafa Salim⁵⁸ Tekirdağ Rüştiyesi, Süleyman Niyazi Efendi⁵⁹ ise Mektebi Mülkiye Rüştiyesi'nden mezun olmuştur.

Abdullah Asım Efendi⁶⁰ Türedizade Mehmed Lutfi Efendi'den, Ahmet Efendi⁶¹ Hacı Kasım Efendi'den, Ali Naili Efendi⁶² Banizâde Hafız Ömer Efendi'den, İbrahim Hakkı Efendi⁶³ Müftü Elhac Hetbullah ve Fakihzâde Hacı Abdullah Efendilerden, Hacı Ali Efendi⁶⁴ Hacı Osman Efendi'den, Mustafa Sabri Efendi⁶⁵ Mehmet Efendi ve Kasım Lütfü Efendi'den, Halil Sırrı Efendi⁶⁶ Yamanlıcâzâde Mustafa Kamil Efendi ve Karcızâde Hacı Ahmed Efendi'den,

⁴³ Ayhan Doğan, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Maraş*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Şelçuk Üniversitesi, Konya 1999, s. 248.

⁴⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:1629.

⁴⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:2C.

⁴⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:1654.

⁴⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:1308.

⁴⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:1606.

⁴⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:1615.

⁵⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:3596.

⁵¹ IST.MFT.MSH.SAID, No:1676.

⁵² IST.MFT.MSH.SAID, No:5252.

⁵³ IST.MFT.MSH.SAID, No:1673.

⁵⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:3547.

⁵⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:2204.

⁵⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:1670.

⁵⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:760.

⁵⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:834.

⁵⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:1308B.

⁶⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:1614A.

⁶¹ IST.MFT.MSH.SAID, No:1669.

⁶² IST.MFT.MSH.SAID, No:583A.

⁶³ IST.MFT.MSH.SAID, No:864A.

⁶⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:453A.

⁶⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:2210A.

⁶⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:2805B.

Mehmed Hilmi Efendi⁶⁷ Zaimzâde Hacı Mehmed, Nekrekzâde Hacı Mehmed ve Hacı Nuh Efendizâde Hacı Ahmed Efendilerden, Ömer Fehmi Efendi⁶⁸ Zaimzâde Hacı Mehmed Efendi'den, Şeyh Mustafazâde Ahmet Hilmi Efendi⁶⁹ Kamburzâde Seyyid Efendi'den ders alarak eğitimlerini tamamlamış ve icazetname almışlardır. Sicil dosyalarında ulemâdan Hüseyin Avni⁷⁰ Osman⁷¹ ve Hüseyin Sami⁷² Efendilerin ortaöğrenimleri hakkında kayıtlarında bilgi bulunmamaktadır.

Yukarıda da görüldüğü üzere Maraş ulemâsının bir kısmı mekteplerde ya da camiilerde Maraş'ın önde gelen âlimleri vasıtasıyla ortaöğrenimlerini tamamladıkları görülmektedir. Bunun yanında Maraşlı ulemâ ortaöğrenimlerinde Arapça (izhar, sarf ve nahv), mantık, fıkıh, tekmil-i nesh Farsça (*Gülîstan*)⁷³ hesap, hendese, coğrafya ve tarih derslerini okumuşlardır⁷⁴.

Maraşlı ulemânın bazılarının gittikleri okullarda başarılı sonuçlar elde ettikleri dosyalarından anlaşılmaktadır. Maraş Rüştiyesine giden Süleyman Niyazi Efendi⁷⁵ ve Hacı İbrahim Efendi⁷⁶ ^{^^pekiyi (aliyyülâla)^^} dereceden diploma almışlardır. Bunun yanında Süleyman Niyazi Efendi⁷⁷ Şam Askeri Rüşdiye'sini⁷⁸ sağlık sorunlarından dolayı yarıda bırakmak zorunda kalmıştır.

⁶⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:1649A.

⁶⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:1670.

⁶⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:4486A.

⁷⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:2874B.

⁷¹ IST.MFT.MSH.SAID, No:2196.

⁷² IST.MFT.MSH.SAID, No:827A.

⁷³ *Gülîstan*, Sâdi-i Şirâzi'nin eseridir. Asıl adı Ebu Abdullah Müşerriüddin bin Muslih eş-Şirâzi olan İranlı şair, 1213'te Şiraz'da doğmuştur. *Gülîstan* çok tanınmış bir eser olup mekteplerde ders kitabı olarak uzun yıllar okutulmuştur. *Gülîstan*, hikâye anlatma tarzıyla nesir biçiminde kaleme alınmış, bazı bölümlerde manzum parçalara yer verilmiştir. Sekiz bölümden oluşmaktadır. Eser Batı dillerine de çevrilmiştir. (Sâdi-i Şirâzi, *Gülîstan*, (Haz. Can Alpgüvenç) Karanfil Yay., İstanbul 2011, s. 7-8.)

⁷⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:583A;1623;864A;1676;827A;1673A.

⁷⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:1308B.

⁷⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:2C.

⁷⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:1308B.

⁷⁸ Şam Askeri Rüştiyesi ;1875 açılmıştır. <http://insamer.com/rsn/files/TURKIYEDEKI-ASKERL-OKULLARIN-TARIH.pdf>, Erişim Tarihi (02.07.2017)

Şahadetnâme Sureti		
Derece-i Ehliyet Mikyası	Künyesi	Eşkali
Aliyyülâlâ: 445 ila 430	Nüfus-ı Maraş Merhum Sadık Efendi'nin mahdumu Süleyman Efendi Sinn: 15	Göz: Siyah
Âlâ: 430 ila 390		Boy: kısa
Karib-i Âlâ: 390- ila 340		levn: Esmer
Vasat: 340 ila 207		Bıyık: Ter

Tablo-2: Süleyman Niyazi Efendi'nin Şahadetnâme Sureti (IST_MFT_MSH_SAİD, No:1308B)

Şam Rüşdiye-i Askeriye Programı			
Birinci Sene	İkinci Sene	Üçüncü Sene	Dördüncü Sene
İsmâ-i Türkiye 42	Sarf-ı Arabî 35	Nahv-ı Arabî 42	Mantık ve Tatbikat-ı Kavaid-i Arabiye 45
Hikâyât-ı Müntehib 41	Kavaid-i Farisi 29	Hesab 25	Mükemmel Hesab 29
Hüsn-i Hatt-ı Türki 17	Fransızca 32	Muhtasar Coğrafya 38	Usul Defteri 32
İmla-yı Türki 35	İmla-yı Türki 27	Gülîstan 26	Muhtasar Hendese 42
İlm-i hâl 30	Hüsn-i Hatt-ı Türki 18	İmla-yı Türki 40	Coğrafya-yı Umumi 45
	Hüsn-i Hatt-ı Fransızca 13	Fransızca 29	Kavaid-i Osmani 37
	Hesab 18	Hüsn-i Hatt-ı Türki 19	Fransızca 26
	Kurşun Kalem Resim 18	Hüsn-i Hatt-ı Fransızca 15	İmla-yı Türki 45
		Kara Kalem Resim 17	Resim 16
			Hüsn-i Hatt-ı Fransızca 19
			Tarih: 45

Tablo-3: Süleyman Niyazi Efendi'nin Askeriye Rüşdiye Ders Programı(IST_MFT_MSH_SAİD, No:1308B)

Osmanlı Devleti'nin en önemli ve en temel eğitim kurumu medreselerdi. Günümüzün üniversiteleri olan medreselerde okutulan dersler aklı ve naklî olmak üzere iki temel birime ayrılmaktaydı. Kur'an-ı Kerim, tefsir, hadis, kelâm, fıkıh gibi dini dersler naklî ilimleri; matematik, felsefe, astronomi, fizik, kimya, biyoloji, coğrafya gibi dersler de aklı ilimleri oluşturmaktaydı. Maraş'ta açılan ilk medrese Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus zamanında yaptırılan Afşin Ashabu'l-Kehf medresesidir.⁷⁹

Maraşlı ulemânın büyük bir kısmı ortaöğretimden sonra eğitimlerini medreselerde tamamlamışlardır. 1287/1864 tarihli *Halep Vilayet Salnâmesi*'ne göre Maraş'ta 33 adet medrese olduğu kayıtlıdır.⁸⁰ Maraş'ın önde gelen medreseleri Daş (Taş) Medrese, Şekerli, Boğazkesen, Hatuniyye, Bağdadiyye, Kadriyye, Nebeviyye, Kalender Paşa, Acemli, Nakîb, Bektutiyye ve Şazibey'dir.

Maraşlı ulemânın büyük bir kısmı Maraş'ta yüksek öğrenimlerini tamamlamış ya da eğitiminin devamı için farklı medreselere gitmişler, bir kısmı da farklı vilayetlere giderek eğitimlerini tamamlamışlardır. Maraş'ta eğitim görenlerden Hüseyin Avni Efendi⁸¹ Karcızâde Medresesi'nde, Osman Efendi⁸² Şekerli Camii Şerifi Medresesi'nde, Hacı Ali Avni Efendi⁸³ Bağdadiye Fazıl Medresesi'nde öğrenimini tamamlamıştır. Maarif salnâmelerinde ismi geçen Bağdadiye Medresesi Maraş'ta bulunan medreseler arasında en uzun ömürlü olanıdır.⁸⁴ Hacı Ali Efendi, Bağdadiye Fazıl Medresesi Müderrisi Şeyh Mehmed Said Efendi'den 7 yıl *Fenari*, Molla Hacı, *Gülistan*'ı okumuştur. Ancak validesinin bakıma muhtaç olmasından dolayı eğitimini yarıda bırakmıştır. 7 yıl eğitim görmüştür. Hacı Ali Efendi⁸⁵ Şekerli Camii Medresesi'nde, Mustafa Sabri Efendi⁸⁶ Maraş Medrese'sinde Müderris Hacı Mehmed Efendi'den tasdiknâme almıştır. Hafız Ömer Remzi Efendi,⁸⁷ Elbistan Medresesinde, Halil Sırrı Efendi⁸⁸

⁷⁹ Avcı, a.g.e., s.157

⁸⁰ Ayhan Doğan, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Maraş*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Şelçuk Üniversitesi, Konya 1999, s. 328.

⁸¹ IST.MFT.MSH.SAID, No:2874.

⁸² IST.MFT.MSH.SAID, No:2196.

⁸³ IST.MFT.MSH_SAID, No:2193A.

⁸⁴ Doğan. a.g.t., s.217.

⁸⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:453A.

⁸⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:2210A.

⁸⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:3596B.

⁸⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:2805B.

Elbistan Çarşı Cami Şerifi Medresesi'nde Karcızâde Hacı Ahmed Efendi'den Arapça ve Farsça ve Yamanlıcazâde Mustafa Kamil Efendi'den icâzet almıştır. Hüseyin Hüsnü Efendi,⁸⁹ Elbistan'da Ahmed Zeki Efendi'den, *Cami ve Mülteka* ve *Fenari* derslerini Maraş'ta Bayazid Medresesi Müderrisi olan İsmail Efendi'den almıştır. Hüseyin Sami Efendi⁹⁰ Maraş medreselerinde *Molla Cami*'ye kadar, Mehmed Durdu Efendi⁹¹ Elbistan Çarşıbaşı Medresesi'nde Müftülüzâde Mehmed Hayreddin Efendi'den sarf ve nahv, *Gülistan* ve Hafız-ı Şirazi vs. dersleri okuduktan sonra icazetnâme almıştır. Mehmet Efendi⁹² Eğitimi sırasında ismine ^^kurâ imtihanları^^ isabet etmesiyle askere gitmek zorunda kalmıştır. Askerlik hizmetini yaptıktan sonra Elbistan'a dönmüştür. Süleyman Niyazi Efendi⁹⁴ Maraş Medresesi Müderrisi Hanaizâde Hacı Mehmed Efendi'den Yahya Fehmi Efendi,⁹⁵ Maraş Medresesinde; Mehmet Fahri Efendi,⁹⁶ Hacezâde Mehmed ve Zaimzâde Hacı Mehmed Efendilerden sarf ve nahv, mantık, me'ani, kelim ve fıkıh dersleri okuyarak İcazetnâme almıştır. Mehmed Said Efendi⁹⁷ Maraş'da Cami'i Kebir'de bulunan Nebeviye Medresesi Müderrisi Hanaizâde Hacı Mehmed Efendi'dne icazetnâme almıştır. Mehmet Hilmi Efendi,⁹⁸ Maraş Ulemâsından Zaizâde Hacı Mehmed, Nekerekzâde Hacı Mehmed ve Hacı Nuh Efendi Zâde Hacı Ahmed Efendilerden, ders almıştır. Muiniddin Ahmet Efendi,⁹⁹ Elbistan'ın Aşağı Cami Şerif Medresesinden İcazetname almıştır. Hüseyin Sami Efendi¹⁰⁰ Maraş Medresesinde *Molla Cami*'ye kadar okuyarak eğitim görmüş, Ömer Lütfü Efendi,¹⁰¹ Küçük Mehmedzâdeler Elbistan'da Camii Şerifi Medresesinde Malatyalı Ahmed Zeki ve Elbistanlı Seyyid Mehmed Efendilerden icazetnâme almıştır. Ahmed Hilmi Efendi¹⁰² Elbistan'daki Karcızâde

⁸⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:1676.

⁹⁰ IST.MF.MSH.SAID, No:827A.

⁹¹ IST.MFT.MSH.SAID, No:5252.

⁹² IST.MFT.MSH. SAID, No:1673A.

⁹³ Medrese talebelerinin askerlikten muafiyet için girdiği kur'a imtihanları vardı, Murat Akgündüz, *Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 2002, s. 32.

⁹⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:1308B.

⁹⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:1606B.

⁹⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:1645C.

⁹⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:1307B.

⁹⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:1649A.

⁹⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:3547A.

¹⁰⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:827A.

¹⁰¹ IST.MFT.MSH.SAID, No: 1672B.

¹⁰² IST.MFT.MSH.SAID, No:1486A.

Medresesine girmiş, Kamburzâde Seyyid Efendi'den şerh-i akaid, mülteka ve bir miktar Farsça okumuştur. Mustafa Fevzi Efendi¹⁰³ Elbistanda eğitim görmüş, Hafız Abdi Lami¹⁰⁴ Bayezid Dersiâmından Alay müftüsü Ankaralı Mehmed Şükrü Efendi'den dersler almış, Buhari-i Şerif'den Gaziantep'li Abdullah Efendi'den de faraizden icâzetname almıştır. Alay Müftülüğü imtihanını kazanmıştır. Mehmed Hayreddin Efendi'nin,¹⁰⁵ yüksek öğrenimiyle ilgili kayıtlarda bilgisi yoktur.

Maraş dışında eğitim gören yada eğitimlerini tamamlayan ulemâlardan ise Abdullah Hulusi Efendi,¹⁰⁶ Sahn-ı Seman medreselerine bağlı Bahr-i Siyah Medresesi'nde; Ali İlmi Efendi,¹⁰⁷ Konya ve Kayseri Medreselerinde, Ali Naili Efendi,¹⁰⁸ Urfâ'da Sakıbiye Medresesi'ne devam ederek on bir sene eğitim görerek icazetnâme almış, daha sonra da İstanbul'a giderek Kurşunlu Medresesi'ne devam etmiştir. Hüseyin Hüsnü Efendi,¹⁰⁹ tasavvurat ve tasdikât derslerini Kayseri'de Emin Efendi ve Hamurculu Osman Efendi'den aldıktan sonra İstanbul'da Bahr-i Siyah Tetimme-i Seb'a Medresesi'ne kaydolmuştur. Fatih Camii Dersiâmlarından Hezargradlı Medine-i Münevvere'de Mahmudiye müderrisi Hacı Hafız Osman Efendi'den, akaid me'ani ve usul fıkıh, şemail-i şerif ve şifa-i şerif derslerini görmüştür. Fakihzâde İbrahim Hakkı Efendi,¹¹⁰ İstanbul'a giderek Çırçır'da Hasanzâde Medresesinde Eğinli Hacı Hafız Efendi ve Alasonyalı Hacı Ali Efendiden ders görerek icazetnâme almıştır. Hafız Ömer Remzi Efendi¹¹¹ Beylan, Antakya, Ayıntab, Suriye ve Zor'da eğitim görmüştür. Zor ulemâsından Müderris Mehmed Haydar Efendi'den icâzetname almıştır. Hacı Ali Avni Efendi¹¹² Halep'de ve Osmaniye de Ahmediye Medresesi Müderrisi Hüseyin Efendi'den usul-i fûru, fıkıh, hadis, tefsir, ilm-i kelam, akaid gibi dersleri okuyarak İcazetname almıştır. Ardından Şam'a giderek 2 sene oradaki Darülhadis'e devam ettikten sonra icazetnâme

¹⁰³ IST.MFT.MSH.SAID, No:2204A.

¹⁰⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:1603.

¹⁰⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:1671B.

¹⁰⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:693A.

¹⁰⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:1309B.

¹⁰⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:583A.

¹⁰⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:1676.

¹¹⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:864A.

¹¹¹ IST.MFT.MSH.SAID, No:3596B.

¹¹² IST.MFT.MSH.SAID, No:2193A.

almıştır. Mehmet Emin Efendi¹¹³ İstanbul'da Fatih Dersiâmlarından Sirozla Hacı Eyüb Efendi'den icâzetname almıştır. Mustafa Efendi¹¹⁴ Halep medresesinde okumuş daha sonra Kayseri'ye giderek orada 14 sene Hacı Torun Efendi, İnhanzâde Alim ve Ağarnaslı Mesud Efendi gibi hocalardan ders görmüştür. Hacı Mehmed Durmuş Efendi,¹¹⁵ Mustafa İzzet, İbrahim Vehbi, Bekir Sıdkı, Hüseyin Hüsnü ve Ömer Hulusi Efendilerden icazetname almıştır. Ayrıca Hüseyin Hilmi, Ahmed Necdet Efendilerden dahi İcâzetname almıştır. Mustafa Sabri Efendi,¹¹⁶ Kayseri ulemâsından Hacı Kasım Lütfi Efendiden icâzetname almıştır. Mustafa Fevzi Efendi¹¹⁷ istanbula giderek icazetnâme almıştır. Abdullah Efendi,¹¹⁸ İstanbul'a giderek Arapça ilimleri tahsil ederek *Kadimir*'e kadar okumuştur.

Medreselerin yanında eğitim veren yüksek eğitim kurumlarına girmek o kadar kolay değildi. İmtihanları başarmak gerekiyordu; icazetname alarak mezun olmaları gerekiyordu.¹¹⁹ İmtihanalarda Sarf-nahif vaz, mantık, belagat, usul-ı fıkıh, akaid, kelim ilimleri ile hüsnü hat, kitabet, İslam Tarihi, Osmanlı Tarihi, Osmanlı Coğrafyası ve hesap gibi derslerden imtihan olunurdu.¹²⁰ Bu imtihanlar gazete de ilana çıkar başarılı olamayanlar medreselere giremezlerdi.

Maraşlı ulemâ Mekteb-i Nüvvâb'ta, Mekteb-i Kuzatta, Mekteb-i Hukuk gibi okullarda yüksek öğrenimlerini sürdürmüşlerdir. Mektebi Nuvvab; Tanzimat döneminde yeniden düzenlenen İlmiye Teşkilatı bünyesinde kadı yerine oluşturulan ve Nâib denilen Şer'i hakimlerin yetiştirilmesi amacıyla kurulan okuldur.¹²¹ Mekteb-i Kuzât'ın bir diğer adı Medresetül Kuzâttır, bu okul, Mekteb-i Nüvvab'ın devamıdır. Okulun öğrenim süresi dört yıldır. Mekteb-i Nüvvab'da tahsil görmüş Maraşlı ulemâ; Ali Naili Efendi,¹²² Ömer Fehmi Efendi,¹²³ Fakihzâde İbrahim Hakkı Efendi,¹²⁴ Ahmed Hilmi Efendi,¹²⁵ Hafız

¹¹³ IST.MFT.MSH.SAID, No:1311B.

¹¹⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:1643.

¹¹⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:1615A.

¹¹⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:2210A.

¹¹⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:2204A.

¹¹⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:3858.

¹¹⁹ İlber Ortaylı, *Osmanlı Devleti'nde Kadı*, Kronik Yay. İstanbul 2016, s.12.

¹²⁰ Sadık Albayrak, *Son Devrin Osmanlı Uleması*, İBB Yay., İstanbul 1996, s.12.

¹²¹ Kafür Ebul-Misk ve Züreyk Konstantin, *İslâm Ansiklopedisi Ek 2*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, s.242.

¹²² IST.MFT.MSH.SAID, No:583A.

¹²³ IST.MFT.MSH.SAID, No:1670.

Abdi Lami,¹²⁶ Hüseyin Sami Efendi,¹²⁷ Mustafa Fevzi Efendi,¹²⁸ Ömer Hulusi Efendi,¹²⁹ Mustafa Salim Efendi,¹³⁰ Mekteb-i Kuzat'da Faraiz Muallimi Elhac Ahmed Hulusi Efendi'den ilm-i faraiz dersi okuyarak icazetnâme almıştır. Maraş medresesinden, İstanbul'a giderek Mekteb-i Nuvvâb'da okumuştur.

Yüksek eğitim kurumlarından biri olan Mekteb-i Hukuk'ta eğitim gören iki tane Maraşlı ulemâ vardır. Hacı İbrahim Evliya Efendi,¹³¹ Mekteb-i Hukuk'a imtihanla girerek (alüyyülâlâ) derece diploma alıp mezun olmuştur. Hüseyin Hüsnü Efendi¹³² Fatih Cami-i Şerifi'nden Dersiâm icazetnâmesi almıştır. Mekteb-i Hukuk imtihanını kazanarak girmiştir. Ancak hastalığından dolayı eğitimine devam edemeyerek Elbistan'a dönmüştür.

1.1.2. Maraşlı Ulemânın Bildikleri Diller

Sicil-i Ahval kayıtlarında Maraşlı ulemânın bildiği yabancı diller hakkında bilgiler de yer almaktadır. Sicil dosyalarında bildikleri diller için genellikle; *aşinâdır*, *okuryazar*, *tekellüm* ve *kitabî* eder ve yalnızca *tekellüm* eder gibi ifadeler kullanılmıştır. Medrese tahsilinin etkisiyle Maraşlı ulemânın bildiği yabancı diller arasında Arapça ilk sırada gelmektedir. Bunun yanında Hüseyin Avni,¹³³ Osman,¹³⁴ Ali Naili,¹³⁵ Hacı Ali Avni,¹³⁶ Mustafa Sabri,¹³⁷ Mehmet Durdu,¹³⁸ Mehmed Hayreddin,¹³⁹ Hafız Ömer Remzi,¹⁴⁰ Ömer Hulusi,¹⁴¹

¹²⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:864A.

¹²⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:1486A.

¹²⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:1603.

¹²⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:827A.

¹²⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:2204A.

¹²⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:760B.

¹³⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:834.

¹³¹ IST.MFT.MSH.SAID, No:2C.

¹³² IST.MFT.MSH.SAID, No:1676.

¹³³ IST.MFT.MSH.SAID, No:2874.

¹³⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:2196.

¹³⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:583A.

¹³⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:2193A.

¹³⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:2210A.

¹³⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:5252.

¹³⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:1671B.

¹⁴⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:3596B.

¹⁴¹ IST.MFT.MSH.SAID, No:760B.

Ömer Lütfü,¹⁴² Yahya Fehmi,¹⁴³ Farsçaya aşinâdırlar. Çerkez muhacirlerinden olan Hacı Ali Avni Efendi¹⁴⁴ ve Ömer Fehmi Efendi¹⁴⁵ Çerkezçe Mebusluk da yapan Hacı İbrahim Evliya Efendi'de,¹⁴⁶ Fransızca bilmektedir.

¹⁴² IST.MFT.MSH.SAID, No:1672B.

¹⁴³ IST.MFT.MSH.SAID, No:1606B.

¹⁴⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:2193A.

¹⁴⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:1670.

¹⁴⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:2C.

Memurun Adı	İlk Öğrenim	Orta Öğrenim	Yüksek Öğrenim
Abdullah Asım Efendi	İbtidai	-	Maraş Dersiümlığı
Abdullah Efendi	Elbistan İbtidai	Elbistan Rüşdiyesi	İstanbul Medresesi
Abdullah Hulusi Efendi	Pazarcık İbtidai	-	Fatih Bahri Siyah Medresesi
Abdurrahman Efendi	-	Camii Şerif	Boğaz Kesen Medresesi
Abdurrahman Nafiz Efendi	-	-	-
Ahmed Hayati Efendi	Sıbyan Mektebi	Rüşdiye	-
Ahmed Efendi Muiniddin	Mektebi Rüştiye	Rüşdiye	Aşağı Camii Medresesi
Ahmed Efendi 1669	-	-	Kuşuni Camii Medresesi
Ahmed Zeki Efendi	İbtidai Mektebi	Rüşdiye	-
Ali Efendi Hacı	İbtidai Mektebi	-	Şekerli Camii Şerif Medresesi
Ali İlmî Efendi	İbtidai Mektebi	-	Maraş Medresesi
Ali Naili Efendi	Sıbyan Mektebi	-	Mekteb-i Nüvvâb
Hacı Ali Avni Efendi	-	-	Bağdadiye Fazıl Medresesi
Ali Ağa	-	-	-
Hacı İbrahim Evliya Efendi	Özel hocalardan	Rüşdiye	Mekteb-i Hukuk
Hacı Mehmed Durmuş Efendi	Sıbyan Mektebi	-	-
Hafız Abdi Lami Efendi	-	-	Mekteb-i Nüvvâb
Hafız Ömer Remzi Efendi	İbtidai Mektebi	Elbistan Rüşdiyesi	-
Hafız Halil Kamil Efendi	-	Elbistan Rüşdiyesi	Mekteb-i Nüvvâb
Halil Sım Efendi	-	-	Çarşı Camii Medresesi
Halil Esad Efendi	-	-	Mekteb-i Nüvvâb
Hüseyin Avni Efendi	Sıbyan Mektebi	-	Karcızade Medresesi
Hüseyin Hüsnü Efendi	Sıbyan Mektebi	Rüşdiye	Mekteb-i Hukuk
Hüseyin Hüsnü Efendi	Sıbyan Mektebi	-	-
Hüseyin Sami Efendi	İbtidai Mektebi	-	Mekteb i Kuzad
İbrahim Hakkı Efendi	İbtidai Mektebi	-	Mekteb-i Nüvvâb
İsmailzade Mustafa Efendi	-	-	Şekerli Camii Medresesi

Mehmed Durdu Efendi	Mahalle Mektebi	Rüşdiyesi	Çarşıbaşı Medresesi
Mehmed Efendi	İbtidai Mektebi	Rüşdiye	-
Mehmed Efendi	Sıbyan Mektebi	-	-
Mehmed Esad Efendi	-	-	-
Mehmed Hulusi Efendi	-	-	Dersiâmlardan
Mehmed Emin Efendi	İbtidai Mektebi	-	Maraş Medresesi
Mehmed Said Efendi	İbtidai Mektebi	-	Camii Kebir Medresesi
Mehmed Fahri Efendi	İbtidai Mektebi	Rüşdiye	-
Mehmed Hayreddin Efendi	Sıbyan Mektebi	-	-
Mehmet Hilmi Efendi	İbtidai Mektebi	-	-
Mehmed Tevfik Efendi	-	-	-
Mehmed Nuri Efendi	Sıbyan Mektebi	-	Karcızade Medresesi
Mehmed Sadık Efendi	-	-	Urfa Medreseleri
Muiniddin Ahmet Efendi	-	Rüştiye	Aşağı Şerif Medresesi
Mustafa Fevzi Efendi	İbtidai Mektebi	Rüşdiye	Mekteb-i Nüvvâb
Mustafa Efendi	Sıbyan Mektebi	-	Maraş Medresesi
Mustafa Efendi	-	-	-
Mustafa Kamil Efendi	İbtidai Mektebi	-	Mekteb-i Nüvvâb
Mustafa Sabri Efendi	Sıbyan Mektebi	-	Maraş Medresesi
Mustafa Salim Efendi	İbtidai Mektebi	Rüşdiye	Mektebi Kuzad
Müştak Efendi	İbtidai Mektebi	-	Muallimhane-i Nuvvâb
Osman Efendi	İbtidai Mektebi	-	Şekerli Camii Medresesi
Ömer Avni Efendi	-	-	-
Ömer Efendi	Sıbyan Mektebi	-	Maraş Medresesi
Ömer Hulusi Efendi	İbtidai Mektebi	Rüşdiye	Mekteb-i Nüvvâb
Ömer Lütfü Efendi	Mahalle Mektebi	-	Küçükzâdeler Medresesi
Süleyman Niyazi Efendi	Mahalle Mektebi	Mektebi Mülkiye Rüştiyesi	-
Şeyh Mustafazade Ahmet Efendi	Sıbyan Mektebi	-	Mekteb-i Nüvvâb
Yahya Fehmi Efendi	İbtidai Mektebi	-	Maraş Medresesi

Tablo-4: Maraş Ulemasının Eğitim Durumları

1.2. Maraş Ulemâsının Memuriyet Durumları

Maraş ulemâsı, sicil dosyalarından edindiğimiz bilgilere göre II. Mahmut, Abdülmecit, Abdülaziz, II. Abdülhamit ve V. Mehmet Reşat dönemlerinde devlet hizmetinde bulunmuşlardır. Maraşlı ulemânın göreve başlama yaşı 16 ile 68 arasında değişmektedir. Göreve 16 yaşında başlayan Mustafa Salim Efendi,¹⁴⁷ devlet hizmetine en erken yaşta başlayan kişidir. Yaş itibarıyla devlet hizmetine en geç giren kişi ise 68 yaşında işe başlayan Hacı Ali Efendi'dir.¹⁴⁸ Fateşoğlu Ali Efendi (Ağa) uzun süre askerlik yaptıktan sonra okuma ve yazma bilmediği halde bir kısmı 56 yaşında devlet memuru olmuştur.¹⁴⁹ Mustafa Efendi ise 50 yaşında Maraş Temyiz Azalığı görevine getirilmiştir.¹⁵⁰ Maraş ulemâsının önemli bir kısmı Maraş, Elbistan, Pazarcık, Göksun ve Zeytun'da memuriyet hayatlarına başlamışlardır. Bir kısmı ise Mardin, Dersim, Hassa, İstanbul, Biga, Ovacık, Kahta, Resul Ayn (Ceylanpınar), Eğin¹⁵¹, Tarsus, Bahçe, Molova ve Mitroviçe gibi Osmanlı Devleti'nin farklı coğrafyalarında göreve başlamışlardır.

Maraşlı ulemânın ilk görevleri genellikle Eytam Müdürlüğü, Mahkeme-i Şeriye Katipliği, Bidayet Mahkemesi Azalığı, Naiblik, Bidayet Mahkemesi Üyeliği, Tahrirat Kalem memurluğu, Mahkeme Şeriye Odacılığı ve Hademeliği, Meclis Umumi Azalığı, Müftülük, Evkâf Nezareti Teşkilatı, Evkâf Ahkam Reisliği, Öğretmenlik, Mahkeme Katipliği, Meşihat Teşkilatı Mahkemesi Âzalığı, Meclisi Temyiz Âzalığı, Bab-ı That-ı Askeriye Mahkemesi Âzalığı gibi memurluklar olmuştur.

Maraş ulemâsının yarısından fazlası 30'u görevlerine mülazemeten yani stajyer olarak başlamıştır. Memurluğa yeni başlayanların maaşları genellikle 5 ile 2250 kuruş arasında değişmektedir. Maraşlı ulemâ arasında memuriyete en düşük maaşla başlayan, saatte 5 kuruş harcırah ile Hacı Ali Avni

¹⁴⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:834.

¹⁴⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:453A.

¹⁴⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:2201A.

¹⁵⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:1643.

¹⁵¹ Abrenk: Eğin. Mamûratülazizin nahiyesi'dir. (Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, BDAGM Yay., Ankara 2006, s. 4.)

Efendi,¹⁵² en yüksek maaşla başlayan ise 2250 kuruş maaş ile Tarsus Naipliği'ne atanan Ali Naili Efendi'dir.¹⁵³ Maraşlı ulemâ içerisinde en fazla kurum değiştiren Mehmed Esad Efendi'dir.¹⁵⁴ Mara ulemâsının içerisinde en dikkat çeken Arapça, Farsça ve Fransızca bilen, Maraş Mebusluğu da yapmış olan, ayrıca Evkâf-ı Hümayun Nezareti Müsteşarlığı ve Bab-ı Meşihat-ı İlmiye Müsteşarlığı görevlerini ifa etmiş olan Hacı İbrahim Evliya Efendi'dir.¹⁵⁵ Bu isimler dışında diğer memurların mülazemeten ya da maaşlı olarak göreve başladıkları hakkında bilgiye yer verilmemiştir. Memurların vazifelerini hakkıyla yerine getirdikleri, sicil kayıtlarındaki *hüsn-i hâl ve liyâkati tasdik kılınmıştır*¹⁵⁶, *hüsn-i ifâ-yı vazife etmekde olduğu*¹⁵⁷, *hidmetini hüsn-i ifâ eylediği*, *hüsn-i ifâ-yı hidmet eylemekde idüğü*¹⁵⁸ gibi ifadelerden anlaşılmaktadır.

¹⁵² IST.MFT.MSH.SAID, No:2193A.

¹⁵³ IST_MFT_MSH_SAID, No:583A.

¹⁵⁴ IST. MFT. MSH. SAİD, No:650D.

¹⁵⁵ IST_MFT_MSH_SAID, No:2C.

¹⁵⁶ IST_MFT_MSH_SAID, No:1669.

¹⁵⁷ IST_MFT_MSH_SAID, No:143.

¹⁵⁸ IST_MFT_MSH_SAID, No:3596.

Memurun Adı	Giriş Yaşı	İlk Memuriyet	İlk Maaş	Son Memuriyet
Abdullah Asım Efendi	41	Bidayet Mahkemesi Azalığı	270	Maras Şeriye Mahkemesi Baş Kâtibi
Abdullah Efendi	26	Haymana Nâibi	-	Kumkaşe Nahiyesi Katibi
Abdullah Hulusi Efendi	37	Molova Niyabeti	-	Muş Nâibi
Abdurrahman Efendi	23	24. Kol Muharirligi	750	Maras Müftü Müsevvidi
Abdurrahman Nafiz Efendi	38	Larende Kazası Nâibi	750	Karaman Nâibi
Ahmed Hayati Efendi	17	Mahkeme Şeriye Kâtibi	Mülâzemeten	Mahkeme-i Şeriye Kâtibi
Ahmed Hamdi Efendi	27	Keban Nâibi	1500	-
Ahmed Efendi	32	Mahkeme Azası	100	Elbistan Müderrisi
Ahmed Efendi	36	Göksun Bidayet Mahkemesi Azası	200	Göksun Müderrisi
Ahmed Zeki Efendi	23	Maras Tahrirat Kalemi Kâtibi	Mülâzemeten	Zeyton Mahkeme-i Şeriye Kâtibi
Ali Efendi	62	Mahkeme Şeriye Muhzın	Mülâzemeten	Mahkeme-i Şeriye Muhzın
Ali İlimi Efendi	35	Muallim	12.5 (saatlik)	Medrese Muallimi
Ali Naili Efendi	35	Tarsus Nâibi	2250	Çankırı Nâibi
Ali Seyfeddin Efendi	36	Mahkeme Şeriye Kâtibi	Mülâzemeten	Aynı göreve asaleten atanmıştır.
Hacı Ahmed Hilmi Efendi	28	Haymana Nâibi	1225	Aziziye Kadısı
Hacı Ali Avni Efendi	45	Maras Meclis Umumi Azası	5 kuruş Harcırah	Birecik Müftüsü
Hacı Ali Efendi	68	Bahçe Kazası Müftüsü	400	Bahçe Müftüsü
Hacı İbrahim Evliya Efendi	19	Beyoğlu ikinci Ceza Mahkemesi	Mülâzemeten	Fetvahane Müştüşarı
Hacı Mehmet Durmuş Efendi	26	Elbistan Mahkemesi İkinci Katibi	Mülâzemeten	Elbistan Mahkeme Birinci Katiplik
Hafız Abdi Lami Efendi	31	Eğin Kazası Nâibi	Mülâzemeten	Söke Nâibi
Hafız Ömer Remzi Efendi	32	Resulayn Müftüsü	205	Resulayn Müftüsü
Hafız Halil Kamil Efendi	30	Çarsançak Nâibi	1250	Bergama Nâibi
Halil Sırm Efendi	26	Elbistan Mahkeme Şeriyesi	Mülâzemeten	Besni Nâibi
Halil Esad Efendi	36	Muş Nâibi	2250	-
Hüseyin Avni Efendi	26	Kahta Kazası Eytam Müdürü	350	Kahta Eytam Müdürü
Hüseyin Hüsnü Efendi	37	Elbistan Eytam Müdürü	350	Elbistan Eytam Müdürü
Hüseyin Hüsnü Efendi	35	Mahkeme Hademesi	Mülâzemeten	Kütahya Mahkeme-i Şeriye Odacılığı
Hüseyin Sami Efendi	27	-	Mülâzemeten	Kilis Kadısı
İbrahim Hakkı Efendi	45	Ovacık Nâibi	1500	Ovacık Nâibi
İsmailzâde Mustafa Efendi	50	Mahkeme Piyade muhzın	-	-

Mehmed Durdu Efendi	22	Elbistan Mahkeme-i Şeriye Kalemi	Mülâzemeten	Elbistan Mahkeme Şeriye Baş Kâtibi
Mehmed Efendi 1673	21	Elbistan Mahkeme-i Şeriye Muhtırlığı	Mülâzemeten	Elbistan Mahkeme Şeriye Odacılığı
Mehmed Efendi 1674	28	Mahkeme-i Şeriye Muhtırlığı	Mülâzemeten	Mahkeme-i Şeriye Muvazzaf
Mehmed Emin Efendi	32	Maraş Medresesi Anbar Memuru	300	Maraş Medresesi Dahiliye Memuru
Mehmed Esad Efendi	-	Beypazarı Nâibi	1000	Beypazarı Nâibi
Mehmed Hulusi Efendi	34	Prepol Nâibi	1500	Kerkük Kadısı
Mehmed Said Efendi	32	İdadi Mektebi Kâtibi	400	Maraş Medresesi İslam ve Tarih Muallimi
Mehmed Fahri Efendi	43	Maraş Mahkeme-i Şeriye Kâtibi	250	Maraş Mahkeme-i Şeriye Kâtibi
Mehmed Hayreddin Efendi	40	Elbistan Mahkeme-i Şeriye Kâtibi	Mülâzemeten	Elbistan Mahkeme-i Şeriye Kâtibi
Mehmed Hilmi Efendi	29	Maraş Mahkeme-i Şeriye Kâtibi	Mülâzemeten	Pazarcık Mahkeme-i Şeriye İkinci Kâtibi
Mehmed Nuri Efendi	29	Sayda Nâibi	1250	Maraş Kadısı
Mehmed Tevfik Efendi	-	-	-	-
Mehmed Sadık Efendi	27	Ab Nâibi	2000	İstanköy Nâibliği
Ahmed Efendi Muiniddin	32	Mahkeme Azası	100	Elbistan Müderrisi
Mustafa Fevzi Efendi	46	Biga Nâibi	Mülâzemeten	Elbistan Müftüsü
Mustafa Efendi	50	Maraş Meclis Temyiz Azalığı	250	Maraş Müftüsü
Mustafa Efendi	-	-	-	-
Mustafa Kamil Efendi	28	Merciuyün Nâibi	1250	Elbistan Müftü Vekili
Mustafa Sabri Efendi	32	Andırın Nâibi	Mülâzemeten	Göksün Müftüsü
Mustafa Salim Efendi	16	İstanbul Bab-ı Mahkeme	Mülâzemeten	Aydın Müşaviri
Müşak Efendi	33	Mekke Kadısı	-	Kırkkilise Nâibi
Osman Efendi	43	Maraş Mahkemesi Başkatibi	-	Maraş Müderrisi
Ömer Avni Efendi	29	Ahtopol Müftülüğü	-	-
Ömer Efendi	30	Göksun Nâibi	Mülâzemeten	Mahkeme-i Şeriye Başkatibi
Ömer Hulusi Efendi	32	Dersim Nâibi	2250	Kerkük Nâibi
Ömer Lütü Efendi	27	Elbistan Rüşdiyesi Muallim-i Sanilığı	248	Elbistan Mahkeme-i Şeriye Başkatibi
Süleyman Niyazi Efendi	-	Lisan-i Osmani Muallimi	-	-
Şeyh Mustafazade Ahmet Hilmi Efendi	31	Mardin Nâibi	2000	Kütahya Nâibi
Yahya Fehmi Efendi	27	Hassa Nâibi	500	Zeytin Nâibi

Tablo- 6: Maraşlı ülemânın Memuriyet Durumları

1.2.1. Maraş Ulemâsının Aldıkları Madalya

Maraş ulemâsının görevlerinde başarı gösterenlere nişân ve madalyalar verilmiştir. Mustafa Salim Efendi'ye 1906 tarihinde hizmetinden dolayı dördüncü rütbeden Mecidi,¹⁵⁹ Mustafa Efendi'ye¹⁶⁰ 1909'da dördüncü rütbeden Osmanî, Hacı İbrahim Evliya Efendi'ye¹⁶¹ 25 Temmuz 1914 ikinci rütbeden Osmanî,¹⁶² Halil Esad Efendi'ye 16 Nisan 1916'da ikinci rütbeden Osmanî verilmiştir.

Maraşlı ulemâ arasında madalyaya layık görülen üç kişi bulunmaktadır. Bunların aldıkları madalya ise Hamidiye Hicaz Demiryolu Madalyası'dır¹⁶³. Şeyh Mustafazâde Ahmet Hilmi Efendi'ye 7 Nisan 1902'de, Halil Sırrı Efendi'ye¹⁶⁴ 1900'de, Halil Esad Efendi'ye¹⁶⁵ 23 Haziran 1903'te Hamidiye¹⁶⁶ Demir Yolu Madalyaları verilmiştir. Halil Sırrı Efendi'ye 1900 yılında Hamidiye Hicaz Demiryolu madalyası verilmesinin nedeni Hamidiye Hicaz Demiryolu yapımına 350 kuruş bağış yapmasıdır.

1.2.2. Maraş Ulemâsının Eserleri

Meşihat arşivinde yapmış olduğumuz araştırmalar sonucunda eser yazmış olan tek kişinin Halil Esad Efendi olduğu tespit edilmiştir. Halil Esad Efendi'nin *Hülâsâtü's-şiruh*¹⁶⁷ adlı bir eseri bulunmaktadır. Bu eser, müellifin

¹⁵⁹ Mecidi Nişanı; Osmanlı Nişanlarından birinin adıdır. Halk arasında Mecidiye nişanı süreti olarak kullanılır. 1852'de ihdas olunmuştur. Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci rütbeleri olduğu gibi murassayı da vardı. (Pakalın, *a.g.e.*, s.428.)

¹⁶⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:1643.

¹⁶¹ IST.MFTMSH.SAID, No:2C.

¹⁶² Osmanî Nişanı; Osmanlı devrindeki nişanlardan birinin adıdır. Sultan Aziz devrinde ihdas edilmiş olan nişanın birinci maddesinde her türlü devlet hizmetlerinde güzel işler görenlere iftihar ve imtiyazı muelp olmak üzere çıkarılmıştır. Bu nişanın birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü olmak üzere dört rütbesi vardır. (Pakalın, *a.g.e.*, s.737.)

¹⁶³ Hicaz Demir Yolları Madalyası; Hicaz Demiryoluna ait işlerde hizmet görülen ve iane verenlere verilmek üzere ihdas olunan madalyanın adıdır. 16 Eylül 1902 tarihli nizamname ile çıkarılan bu madalyanın bir tarafında hizmet ibaresi bir tarafında ise tuğra ile altında lokomotif şekli vardır. (Pakalın, *a.g.e.*, s.812)

¹⁶⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:2805.

¹⁶⁵ IST.MFT.MSH.DFT, No:0427.

¹⁶⁶ Hamidiye; Fes Kalıbı nevilerinden birinin adı idi. Kalıplar sıfır denilen bir numaradan on altı numaraya kadardı. (Pakalın, *a.g.e.*, s.719.)

¹⁶⁷ Halil Esad Efendi, *Hülâsâtü's-şiruh* Maarif Nezareti'nin ruhsatıyla Mahmud Bey

Sivas'ta bulunduğu sırada esere başlamış Arapça dilbilgisinin sağlamlaştırılması için bu eseri yazmıştır. Eser *kafiye siyaki* üzerine Şeyh Razi, Molla Cami'nin eserleriyle ve bazı notlardan özet yapılarak hazırlanmış, ders ders toplayarak düzenlemiştir.

Halil Esad Efendi, daha sonra İstanbul'a giderek Meşihat'a eserini sunmuştur. Halil Esad Efendi bu eserini Mekteb-i Nüvvab öğrencisi iken bastırmıştır. Maarif Nezareti'nin ruhsatıyla İstanbul Mahmud Bey Matbaası'nda 1889 tarihinde basılan eser 560 sayfadan oluşmaktadır.

1.2.3. Maraş Ulemâsının İşledikleri Suçlar ve Aldıkları Cezalar

Maraşlı ulemâ arasında memuriyetlerini hakkıyla yerine getirenlerin yanında görevinde dikkatsizlik, görevi yanlış ve kötüye kullanmak gibi nedenlerden ceza alanların da olduğu incelediğimiz sicil kayıtlarından anlaşılmaktadır. Bunlardan ilki Abdurrahman Nafiz Efendi'dir. 6 Ağustos 1891 tarihinde Karaman Kazası Niyabetine atanan Abdurrahman Nafiz Efendi, burada Hacı Osman Ağa adında birine hakaret etmesinden dolayı 15 Temmuz 1893'te görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır.¹⁶⁸ 1896 yılı sonlarında Maraş'ı teftiş etmek için gelen Halep ve Adana Adliye Müfettişi Hüsnü Beyefendi, Abdullah Asım Efendi ile birlikte Maraş Bidayet Mahkemesi, Ceza Reisi Ziver, Müddei Umumi Muavini Osman Suudi, Müstantik Kamil Efendi, aza Mehmed Bey'in de olduğu bir cinayet mahkemesinde, bir şahidin ifadesinin yanlış alınmasından dolayı 8 Ağustos 1898 tarihinde azledilmişlerdir. Mahkeme Heyeti'nin Halep'te soruşturmaları yapıldıktan sonra memleketlerine gitmelerine izin verilmiştir.¹⁶⁹ Maraş ulemâsı içinde Elbistan kazası Naibi Mustafa Fevzi Efendi, burada 1 sene 10 ay 24 gün görev yaptıktan sonra *erbab-ı garazın* şikayeti üzerine görevinden ayrılmıştır. Mustafa Fevzi Efendi, daha sonra memleketi Elbistan'da mahkemede tarafsız davranmadığından dolayı uyarı cezası almıştır. Hakkındaki diğer suçlamalar ise gece ve gündüz alkollü dolaşması, zararlı insanları etrafına toplaması ve evli olduğu eşini resmen

Matbaasında, İstanbul 1889.

¹⁶⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:2687.

¹⁶⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:1614.

boşamadan, başkasına nikahlamasıdır.¹⁷⁰ Mustafa Efendi 13 Temmuz 1909 tarihine kadar vazifesine devam etmiştir. Daha sonra bölgede meydana gelen bir kargaşa nedeniyle Divan-ı Harb-i Örfice tarafına Beyanname de eski Maraş Mutasarrıfı Hayri Bey hakkındaki nümayişe müdahil olduğu tahakkuk edildiğinden görevinden alındığı bildirilmiştir.¹⁷¹ Hafız Lami Abdi Efendi, Melkon adında birinden 5 lira rüşvet aldığı gerekçesiyle yapılan soruşturma neticesinde 26 Kasım 1906 tarihinde azledilmiştir.¹⁷² Hafız Halil Kamil Efendi, 27 Ağustos 1901 tarihinde rüşvet karşılığı bazı kişileri tahliye ettiği için soruşturma geçirmiştir.¹⁷³ Mehmet Sadık Efendi Karabetoğlu, Mihranı kanunsuz olarak tevkif ettirdiğinden dolayı soruşturmaya tabi tutulmuştur.¹⁷⁴

¹⁷⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:2204.

¹⁷¹ IST.MFT.MSH.SAID, No:1643.

¹⁷² IST.MFT.MSH.SAID, No:1603.

¹⁷³ IST.MFT.MSH.SAID; No:0397.

¹⁷⁴ IST.MFT.MSH.SAID; No:0182.

İKİNCİ BÖLÜM

MARAŞ ULEMÂSININ BİYOGRAFİLERİ

2.1. Abdullah Asım Efendi

Ulemâdan Kazgancızâde Hacı Mesud Efendi ve Fatma Hatun'un oğludur. 1847 tarihinde Maraş'ın Divanlı Mahallesi'nde doğmuştur. Abdullah Asım Efendi, orta boylu, cla gözlü, esmer tenli ve evlidir.

Maraş'ta İptidâî Mektebi'nde okuduktan sonra Maraş dersiâmlarından Türedizâde Mehmed Lutfi Efendi'den sarf, nahv, mantık, meanî, fıkıh, feraiz ve kelâm derslerini okuyarak icazetnâme almıştır. Türkçe konuşur ve yazar. Arapça ve Farsça bilse de konuşup yazacak derecede değildir.

7 Ocak 1889 tarihinde 270 kuruş maaş ile Maraş Bidayet Mahkemesi Âzalığına atanmıştır. 1896 Temmuzuna sonuna kadar 9 sene 4 ay 26 gün memuriyette bulunmuştur. 1896 yılı sonlarında Maraş'ı teftiş etmek için gelen Haleb ve Adana Vilayetleri Adliye Müfettişi Hüsnü Bey, Abdullah Asım Efendi ile birlikte Maraş Bidayet Mahkemesi, Ceza Reisi Ziver, Müdde-i Umumi Muavini Osman Suudi, Müstantik Kamil Efendi, azadan Mehmed Bey'in olduğu bir cinayet mahkemesinde bir şahidin ifadesinin yanlış alınmasından dolayı 8 Ağustos 1898'de azledilmiştir. Haleb'te soruşturmaları yapılan Mahkeme Heyeti'nin daha sonra memleketlerine gitmelerine izin verilmiştir. 14 Mayıs 1898 tarihinde Maraş Mahkemesi Başkatipliğe, 25 Ekim 1900'de 600 kuruş maaşla Maraş Bidayet Mahkemesi Başkatipliğine atanmıştır. Daha sonra eski memur Fethi Efendi'nin görevine iade edilmesiyle memuriyetten ayrılmıştır. 5 Mayıs 1901'de tekrar Maraş Mahkeme-i Şeriye Başkatipliğine atanmıştır. Meşrutiyetin ilanıyla 1908'de görevinden uzaklaştırılmıştır. 7 Nisan 1910 tarihinde Maraş Donanma-yı Osmanî İane-i Milliye Cemiyeti fahri azalığına tayin edilmiştir. Daha sonra üçüncü defa 7 Temmuz 1910 tarihinde Maraş Mahkeme-i Şeriyesi katipliğine 550 kuruş maaşla atanmıştır.¹⁷⁵

¹⁷⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:1614A.

2.2. Abdullah Efendi

Abdullah Efendi, Elbistan Kazası Mukavelat Muharriri Hancızâde Mustafa Rahmi Efendi'nin oğludur. 1882'te doğdu.

Elbistan'da İptidâî Mektebinde ve daha sonra Rüşdiye Mekteplerinde okuduktan sonra 1900'de Kayseri'de Arapça ilimlerinden olan sarf ve nahvı derslerini aldı. 1903'te İstanbul'a giderek Fatih Dersiâmlarından Alasonyalı Hacı Ali Efendi'den Arapça ilimleri tahsil ederek *Kadır Mir*'e kadar okudu ve 1904'te icâzetname alıp imtihanla Mekteb-i Nuvvâb'a, 16 Eylül 1907'de Mekteb-i Nuvvâb'tan mezun olup girmiştir. Arapça okuryazar.

18 Mart 1908'de Haymana Naipliği, 20 Ağustos 1910'da Siroz'a, Nevrokop Nâibliğine tayin olmuş Harb dolayısıyla İstanbul'a dönmüştür. Bir süre İstanbul'da kaldıktan sonra 20 Şubat 1911'de Haleb'e bağlı Babu'l-Cubul¹⁷⁶ Nâibliğine atanmıştır.¹⁷⁷

2.3. Abdullah Hulusi Efendi

Ahmed Efendizâde Ahmed Efendi'nin oğludur. 1863'te Pazarcık'ın Sedal Mahallesinde doğmuştur.

İbtidâî mektebinde temel bilgileri okuduktan sonra 1877 tarihinde İstanbul'a gelerek Fatih Bahr-i Siyah Tetimme-i Sani Medresesinde 18 sene eğitim görmüştür. Daha sonra İmtihanla Mekteb-i Nuvvâb'a girerek 27 Ekim 1899 tarihinde mezun olmuştur.

Mekteb-i Nuvvâb'dan ayrıldıktan sonra bir sene müddetle İstanbul'da mülazemeten bekledikten sonra Kasım 1900'da 1125 kuruş maaşla Molova¹⁷⁸ Nâibliğine atanmıştır. 3 yıllık görev süresinin dolmasının ardından yine İstanbul'a gelerek üç ay kaldıktan sonra aylık 1300 kuruş maaşla Mitroviçe¹⁷⁹ Kazası Nâibliğine atandı. 7 Mayıs 1903'te Mitroviçe'de görevine başladı. 14

¹⁷⁶ Bahtik; Bab-ı Cubul Elmalı Nahiyesidir. (Tahir Sezen, Osmanlı Yer Adları, BDAGM Yay., Ankara 2006, s. 583.)

¹⁷⁷ IST.MFT.MSH.SAID, No:3858.

¹⁷⁸ Erosos; Molova, Midilli'nin Nahiyesi'dir. (Sezen, a.g.e. s. 173.)

¹⁷⁹ Mitroviçe; Bosna Eyaleti Kazasıdır. (Sezen, a.g.e.,s. 371.)

Temmuz 1905'te Konya Vilayeti'ne tabi Niğde Nâibliğine tayin edilmiştir. Niğde Nâibi iken iki kez mutasarrıflığa da vekalet etmiştir. Ağustos 1908'de tarihinde İstanbul'a dönmüştür.

8 Mart 1909 tarihinde Molova Nâibliğine tayin edilerek Mayıs 1909'da görevine başlamıştır. Mitroviçe Nâibliğinde iken musile-i sahn rütbesi kendisine verilmiştir.¹⁸⁰

2.4. Abdurrahman Efendi

Maraş Müftülüğü, Boğazkesen Camii İmamlığı ve Hatuniye Camii Şerifi Hatipliği görevlerinde bulunan ulemâdan Tekerekzâde Mustafa Efendi ile Emine Hatun'un oğludur. Maraş'ın Ekmekçi mahallesinde 1859 yılında doğmuştur. Abdurrahman Efendi, orta boylu, ela gözlü, buğday tenli ve evlidir.

Boğazkesen Camii Medresesi'nde *Kur'an-ı Kerim*, *Birgivi* ve sarf ve nahv gibi temel ilimleri okudukdan sonra fıkıh, feraiz, akaid, heyet, mantık, meani, tefsir, hadis, adab gibi dersleri Maraş Müftüsü Kanadıkırkzâde Mustafa Efendi'den okuyarak icazetnâme almıştır. Arapça okuryazar.

1882'de 750 kuruş ücret-i maktua ile geçici olarak Emanet Aşarı 24. Kol Muharrirliğine, 29 Temmuz 1896 tarihinde 350 kuruş maaşla Aşar Emaneti anbar memurluğuna atandı. 17 Aralık 1896'da görevinin son bulmasıyla işten ayrıldı. 18 Haziran 1911'de Maraş Müftülüğü Müsevvidi¹⁸¹ Müderris Hocaâde Mehmet Mümtaz Efendi'nin istifası üzerine Maraş İdare Meclisi tarafından Müsevvidliğe seçilmiştir.¹⁸²

¹⁸⁰ IST.MFT.MSH.SAİD, No:693A.

¹⁸¹ Müftü Müsevvidi; Özellikle Cumhuriyet'ten sonraki yıllarda mutunun gerek fetva gerekse yazı işlerinin tumunu hazırlayan, mutulukte katip ve muhasebeci bulunmadığında bu kimselerin görevlerini yapan, mutulu olmadığı durumlarda makama vekalet eden o dönemde bir nevi mutulu yardımcısı gibi görev yapanlar için kullanılan unvandır. (Din ve Hayat *İstanbul Müftülüğü Dergisi*, Abdullah Rüşdü Kişi, Meşihat'ten İstanbul Müftülüğü Kurum ve Unvanlar Lügatçesi, İstanbul 2015, S.24, s.65.)

¹⁸² IST. MFT. MSH. SAİD, No:3200.

2.5. Abdurrahman Nafiz Efendi

Ömer Efendi'nin oğludur. 1855 tarihinde Elbistan'da doğmuştur. Bir süre medresede okuduktan sonra İstanbul'a giderek Fatih Dersiâmlarından Urfalı Mehmed Efendi'den icazatnâme aldıktan sonra 1885 senesinde Mekteb-i Nüvvâb'a kaydolmuştur. Arapça bilir.

1886'da yapılan imtihan sonucunda kendisine tarik kadılığı¹⁸³ verilmiştir. Kınık, Ortapara ve Kızılhisar kazalarında Kınık için 30 diğerleri için 60'ar kuruş maaş alarak tarik kadılığı yapmıştır. Mekteb-i Nüvvâb'ı bitirdikten sonra 1890 tarihinde 38 yaşında iken 700 kuruş maaşla Karaman nam-ı diğer Larende Kazası Nâibliğine atanmıştır. Aralık 1893'te Kandıra Nâibliğine atanmışsa da becayiş suretiyle Göynük Kazası Nâibliğine nakledilmiştir. 16 Mayıs 1896'ta Nallıhan'a tayin edilmiştir. 13 Temmuz 1899'da ikinci kez Göynük Nâibliğine atanmıştır. 15 Mart 1903 tarihinde Mudurnu,¹⁸⁴ kazası 4 Ekim 1905 tarihinde üçüncü defa Göynük. Ocak 1909 tarihinde Lapseki Kazası Nâibliklerine atanmıştır.

Karaman Nâibliği sırasında muhacirler için yaptırılan evler hususunda gösterdiği gayretten dolayı 5 Şubat 1893 tarihinde dördüncü rütbeden Osmanlı Nişanı tevcih olunmuştur.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra kadro harici bırakılan Abdurrahman Nafiz Efendi üç yıl kadar mazuliyet maaşı aldıktan sonra 14 Mart 1911'de Akşehir Kazası Niyabetine tayin olunmuştur. Bu sırada hakkında açılan soruşturma açılsıya da suçsuz olduğu anlaşılmıştır. 19 Şubat 1913 tarihinde Kuvaye Nâibi Ali Zühtü Efendinin tayini ile Akşehir Nâiblik görevinden ayrılmıştır.¹⁸⁵

¹⁸³ Tarik Kadılığı; Mutlak surette yol manasına gelen tarik, geçim için ihtiyar edilen meslek yerinde yerinde de kullanılan tabirdir. Tarik ile aynı zamanda silsile de anlaşılır. Eskiden devlet memurları, Tarik İlmiyye, Tarik Seyfiyye, Tarik Kalemiyye olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. (Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terim Sözlüğü*, İstanbul 1983, C.III, s.403.)

¹⁸⁴ Mudurnu; (Nuri Akbayan, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, II. Baskı, TVYY, İstanbul 2003, s. 33,

¹⁸⁵ [ST. MFT. MSH. SAİD, No: 3687.

2.6. Ahmed Hayati Efendi

Nakibzâde Mehmed Ağa ve Fatma Hanım'ın oğludur. 27 Mart 1892'de Elbistan'da doğmuştur. Ahmet Hayati Efendi; ela gözlü, orta boylu, beyaz tenli ve evlidir.

Elbistan Sıbyan Mektebi'nde okuduktan sonra Rüşdiye Mektebine devam ederek diploma almıştır. Daha sonra medreseye devam ederek Arapça sarf, nahv, *İsagoci*, fıkıh, celi, mülteka ve Farsçadan *Gülistan* ve biraz *Hafız Divanı* ve *Mesnevi-i Şerif* derslerini görmüştür. Arapça ve Farsçaya aşinadır.

14 Kasım 1909 tarihinde Elbistan Kazası Mahkeme-i Şeriyesi ikinci kitâbetine tayin edilmiştir.¹⁸⁶

2.7. Ahmed Hamdi Efendi

Bekir Ağa'nın oğludur. 1886 senesinde Elbistan'da doğmuştur. Elbistan ibtidaî ve rüşdiye mekteblerinde okuyarak 18 Temmuz 1899 tarihinde aliyyülâlâ derecede diploma almıştır. Daha sonra İstanbul'da giderek Fatih Dersiâmlarından Lutfi Efendi'den icazetname almıştır. 8 Ağustos 1911'te Mekteb-i Kuzad'dan da tarihinde aliyyülâlâ derecede diploma almıştır. Türkçe ve Arapça okur ve yazar.

1 Eylül 1913 tarihinde 1500 kuruş maaşla Keban¹⁸⁷ Kazası Kadılığına atanmıştır.¹⁸⁸

2.8. Ahmed Hilmi Efendi Şeyh Mustafazâde

Şeyh Mustafazâde Hafız Mustafa Efendi ile Ayşe Hanım'ın oğludur. 1858'te Elbistan'da doğmuştur. Ahmed Hilmi Efendi, orta boylu, ela gözlü, buğday tenli ve evlidir.

5-6 yaşlarındayken Sıbyan Mektebine giderek temel bilgileri öğrenmiştir. Daha sonra Elbistan'daki Karcızâde Medresesine girmiştir. Kamburzâde Seyyid Efendi'den akâid, mülteka ve Farsça dersleri almıştır, sonra Eylül 1884'te

¹⁸⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:648A.

¹⁸⁷ Argavun; Keban Mamüretülaziz Nahiyesi'dir. (Sezen, a.g.e., s. 37.)

¹⁸⁸ IST.MFT.MSH.DFT, No:0094.

İstanbul'a gitmiştir. Zeyrek civarında Pir Mehmed Paşa Medresesine girmiştir. Urfalı Mehmed Efendi'den ders görek icâzetname almıştır. 1885 sonunda imtihanla Mekteb-i Nüvvâb'a girmiştir. 16 Mart 1889'da Mekteb-i Nüvvâb'dan aliyyülâlâ dereceyle mezun olmuştur. 16 Mart 1889'da 3. Sınıf Nâibliğe seçilmiştir.

15 Mart 1890'da tarihinde 31 yaşında iken 2000 kuruş maaşla ile Mardin Nâibliğine atanmıştır. 12 Mart 1895'te 2500 kuruş maaşla Trablusgarp dahilinde Hums, 27 Ağustos 1899'da 1800 kuruş maaşla Ayıntab, 1904'de 2550 kuruş maaşla Zor Sancağı Nâibliklerine atanmıştır. 15 Aralık 1908'de 2. Sınıf Nâibliğe terfi etmiştir. 24 Ocak 1909'da 2700 kuruş maaşla Kütahya Sancağı Nâibliğine atanmıştır. 24 Ocak 1910'da Kütahya'nın 3. Sınıf Nâiblik addedilmesinden dolayı maaşı 2250 kuruşa düşürülmüştür.

1911 tarihinde musile-i sahn, 1912 tarihinde musile-i Süleymaniye ve 3 Temmuz 1905 tarihinde İzmir payesi tevcih edilmiştir. 7 Nisan 1902 tarihinde nikelden yapılmış Hamidiye Hicaz Demir Yolu madalyasına layık görülmüştür.¹⁸⁹

2.9. Ahmed Efendi

U l e m â d a n Arapzâde Osman Efendi'nin oğludur. 1876 tarihinde Andırın'ın Efrağızlı köyünde doğmuştur.

Kayseri Kurşunî Camii Şerifi civarında Hasan Efendi Dairesinde eğitim görek Hacı Kasım Efendi'den icazetnâme almıştır. Türkçe ve Arapça konuşur ve yazar.

Eğitimini tamamladıktan sonra Göksun Bidayet Mahkemesi Azalığına atanmıştır. 11 Temmuz 1912 tarihinde 200 kuruş maaşla görevine başlamıştır. Bulunduğu göreve başkasının atanmasıyla 20 Ağustos 1913 tarihinde görevinden ayrılmıştır.¹⁹⁰

¹⁸⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:1486A.

¹⁹⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:1669.

2.10. Ahmed Efendi

Karcızâde Müftü Hibetullah Efendi'nin oğludur. 1874 senesinde Elbistan'da doğmuştur.

İlk bilgileri Elbistan mahalle mektebinde ve rüşdiyesinde okuyarak aliyyülâlâ derecede diploma almıştır. Daha sonra İstanbul'a gidib Eğinli Rahmi Efendi'den ders görerek icazetname almıştır. İmtihanla Mekteb-i Nüvvâb'a girerek 14 Eylül 1908 tarihli Nâiblik tezkiresini almıştır.

23 Temmuz 1909 tarihinde 1200 kuruş maaşla Tikveş¹⁹¹ Kazası Nâibliğine atanmıştır. 1 Mart 1910 tarihinde maaşı 1250 kuruşa çıkarılmıştır. 8 Eylül 1910 tarihinde 1500 kuruş maaşla Akçadağ¹⁹² Nâibliğine tayin edilmiştir.¹⁹³

2.11. Ahmed Zeki Efendi

Ulemâdan Salih Efendizâde Hoca Ömer Efendi'nin oğludur. 13 Şubat 1875 tarihinde Maraş'ın Çavuşlu mahallesinde doğdu. Ahmed Zeki Efendi; uzun boylu, ela gözlü, buğday tenli ve evlidir.

İlk olarak Maraş İbtidâî Mektebinde dini ilimleri ve akaidi okuduktan sonra Maraş Rüşdiye Mektebinden mezun olmuştur.

1898- 1900 yılları arasında mülazemeten Maraş Tahrirat Kalcemi'nde çalışmıştır. 250 kuruş maaşla Zeytun mahkeme-i şeriyesi ikinci katibliğine atandı. 30 Mart 1910 tarihinde Zeytun'da görevine başlamıştır.¹⁹⁴

2.12. Ali Efendi

Fateşoğlu Bekir Efendi'nin oğludur. 1849 yılında Maraş'ın Restibaiye mahallesinde doğmuştur. Okuma ve yazma bilmez.

Yaklaşık 10 sene Jandarma Piyade olarak görev yaptıktan sonra 28 Nisan 1878'te Jandarma olmuştur. 4 Haziran 1905'te aylık 320 kuruş 10 para maaş ile emekli olmuştur. Mart 1911 başlarında 50 kuruş maaşla vekaleten

¹⁹¹ Kavadar; Tikveş Selaniğin Kazasıdır. (Sezen, a.g.e., s. 291.)

¹⁹² Kederpit; Akçadağ Malatya'nın Kazasıdır. (Sezen, a.g.e., s. 371.)

¹⁹³ IST.MFT.MSH.DFT, No: 0297.

¹⁹⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No: 1623.

Maraş Mahkeme-i Şeriyesi odacılığına , 7 Temmuz 1911'de 150 kuruş maaşla aynı mahkemede piyade muhızı yapılmıştır. 1918 yılına kadar bu görevde kalmıştır.¹⁹⁵

2.13. Ali İlmi Efendi

Müderriszâde Müderris İsmail Efendi ve Şerife Hatun'un oğludur. 1880 tarihinde Maraş'ta doğmuştur. Ali İlmi Efendi; orta boylu ela gözlü, buğday tenli ve bekindir.

İbtidai Mektebinde okuduktan sonra Konya ve Kayseri'deki medreselere devam ederek 21 Temmuz 1909'da Kayseride Müderris Hamurculuzâde Osman Efendi'den icazetnâme almıştır. Arapça okur yazar ve konuşur.

Meşihat Makamına 10 Ekim 1915'te Maraş medresesi Arapça, sarf ve lugat muallimliğine atanmıştır. Medrese öğrencilerine anlattığı ders başına saati on iki buçuk kuruş ücretle tayin edilmiştir.¹⁹⁶

2.14. Ali Naili Efendi

Ulemâdan Banizâde Hafız Ömer Efendi'nin oğludur. Elbistan'ın Hacı Hamza Mahallesinde 1841'de doğmuştur.

Sıbyan Mektebinde temel bilgileri öğrendikten sonra *Kuran-ı Kerim* okumuştur. Daha sonra babasından sarf ve nahv ve kıraat dersi almıştır. 1858 tarihinde Urfa'ya giderek Sakıbiye Medresesi'ne devam etmeye başladı. Burada Ahmed Lami Efendi'den on bir sene ders alarak 29 yaşında icazetnâme almıştır. 1869'da İstanbul'a giderek Fatih'de bulunan Bahr-i Siyah Kurşunlu Medresesine girmiştir. Burada Karınabıdı Ali Efendi'den ders görerek 1870 tarihinde icazetnâme almıştır. 1870 tarihinde yapılan imtihanla Mekteb-i Nüvvab'a girmiştir. 1874 senesinde de Mekteb-i Nüvvab'dan mezun olmuştur. Arapça ve Türkçe yazar ve konuşur, Farsça okur yazar.

24 Eylül 1873'te 2250 kuruş maaşla Tarsus Nâibliğine atanmıştır. 11 Ocak

¹⁹⁵ IST.MFT.MSHSAID, No:2201A.

¹⁹⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:1309B.

1879'da 1800 kuruş maaşla Sayda, 23 Kasım 1881'de 1750 kuruş maaşla Akka, 12 Mayıs 1882'de 1250 kuruş maaşla Birecik, 23 Ağustos 1884'te 1750 kuruş maaşla ikinci kez Akka naipliklerine atanmıştır. 19 Haziran 1890'da üçüncü sınıfa terfi ettirilmiştir. 28 Nisan 1892'de 2500 kuruş maaşla Kengiri¹⁹⁷ Sancağı Naibliğine atanmıştır. 6 Temmuz 1876 tarihinde kendisine ibtida-yı hariç, 2 Şubat 1982'de hareket-i harice derecelerine terfi etmiştir.¹⁹⁸

2.15. Ali Seyfeddin Efendi

Karaküçükzâde Mahmut Efendi'nin oğlu olup 1877 tarihinde Maraş'ta doğmuştur. İlköğrenimini Sıbyan Mektebinde ve Temel bilgileri aldıktan sonra özel hocalardan Arabça ve Farsça dersleri almıştır.

28 Aralık 1913 - 22 Mart 1914 tarihleri arasında vekaleten Pazarcık Mahkeme-i Şeriyesi başkatipliğinde bulunmuştur. 23 Mart 1914 tarihinde asaleten aynı vazifeye atanmıştır.¹⁹⁹

2.16. Hacı Ahmed Hilmi Efendi (1881- 1918)

Hancızâde Mustafa Rahmi Efendi'nin oğludur. 1881 tarihinde Elbistan'da doğmuştur.

Elbistan İbtidai ve Rüşdiye mekteblerinde okuyarak 24 Temmuz 1893 tarihinde aliyyülala derecede diploma almıştır. İstanbul'a giderek Fatih dersiâmlarından Alasonyalı Hacı Ali Efendi'den ders alarak 1906 tarihinde icazetnâme almıştır. İmtihanla girdiği Mekteb-i Nüvvab'dan 16 Eylül 1907 tarihinde diploma almıştır. Arapça bilir.

16 Mayıs 1909 – 27 Mart 1910 tarihleri arasında Haymana Nâibliğinde bulundu. 2 Haziran 1910 'da 1500 kuruş maaşla Nevrekob²⁰⁰ Nâibliğine, 8 Nisan 1913'te 1500 kuruş maaşla Bab-ı Cubul Nâibliğine atandı. 13 Mayıs 1914 tarihinde 1500 kuruş maaşla Gürün, 26 Ağustos 1916 Aziziye Kadılıklarına

¹⁹⁷ Kengiri;Çankırı 1925'de bu ismi aldı(Sezen, *a.g.e.*,s.357)

¹⁹⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:583A.

¹⁹⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:2207.

²⁰⁰ Terlis; Nevrekop Siroz Selanik Kazasıdır(Sezen, *a.g.e.*, s.487)

nakledilmiştir. 2 Kasım 1918 tarihinde vefat etmiştir.²⁰¹

2.17. Hacı Ali Avni Efendi

Ulemâdan Çerkez Azamizâde Abdullah Efendi ve Güşa Hanım'ın oğludur. Abdullah Efendi aslen Kafkasya'daki Çerkez Kabartay kabilesinden olup 1861 senesinde Türkiye'ye göç ederek Elbistan'ın Kamışcık köyüne iskan edilmiştir. Hacı Ali Avni Efendi, 28 Mayıs 1871'de Kamışcık köyünde doğmuştur. Hacı Ali Avni Efendi, orta boylu, ela gözlü, buğday tenli ve evlidir.

İlk eğitimini Kamışcık'ta karyesinde babasından Abdullah Efendi'den almıştır. Daha sonra Bağdadiye Fazıl Medresesi'nde Şeyh Mehmed Said Efendi'den *Fenari*, *Molla Hacı* ve *Gülistan*'ı okumuştur. Ancak annesi Güşa Hanım'ın bakıma muhtaç olmasından dolayı köyüne geri dönmüştür. Bu sırada babası Abdullah Efendi'den 7 yıl daha ders almıştır. Daha sonra Haleb'de Osmaniye ve Ahmediye Medreseleri Müderrisi Hüseyin Efendi'den usul-ı, fıkıh, hadis, tefsir, kelâm, akaid gibi dersleri okuyarak 18 Şubat 1900 tarihinde icazetnâme almıştır. 1900'da Şam'a giderek 2 sene oradaki Darülhadis'e devam ettikten sonra Kamışcık'a geri dönmüştür. Kamışcıkta 5 yıl öğretmenlik yapmıştır. Türkçe ve Arapça okur, konuşur ve yazar. Çerkezce konuşur ve Farsçaya da aşinâdır.

1906 Şubatı başlarında Maraş Meclis-i Umumi Âzalığına seçilmiştir. Daha sonra yapılan imtihan sonucunda 250 kuruş maaşla Birecik Kazası Müftülüğüne atanmıştır. 3 Ekim 1909 tarihinde Birecik'de görevine başlamıştır. 2 Şubat 1911'te maaşı 400 kuruşa yükseltilmiştir. 20 Mart 1910 tarihinden itibaren 250 kuruş ilave maaşla vekaleten Birecik Nâibliğinde uhdesine bırakılmıştır.²⁰²

²⁰¹ IST.MFT.MSH.DFT.No:0559.

²⁰² IST.MFTMSH.SAID, No:2193A.

2.18. Hacı Ali Efendi

Şekerli Camii Fahri Müderrisi Bakmaz İsmailzâde Ahmed Efendi ve Elife Hanım'ın oğludur. 12 Mayıs 1843'te Maraş'ın Şekerli mahallesinde doğmuştur. Hacı Ali Efendi; orta boylu, ela gözlü ve buğday tenli olup evlidir.

Şekerli Cami-i Şerifi'nde *Kuran-ı Kerim* ve akaid-i diniye dersleri okuduktan sonra Haziran 1855'te Hacı Osman Efendi'den sarf, nahv, mantık, mani, kelam ,hikmet ,fıkıh ,aruzi , tefsir ve hadis derslerini gördükten sonra 1876'da icazatnâme almıştır. 1876 sonunda Bahçe Kazasına giderek fahri olarak ulüm-i Arabiye okutmuştur. 1898'de Şekerli Cami-i şerifinde fahri olarak ders vermeye başladı.

11 Aralık 1909'de muvazaffan ve daimi suretle 400 kuruş maaşla Bağçe²⁰³ Kazası Müftülüğüne atanmıştır.²⁰⁴

2.19. Hacı İbrahim Evliya Efendi

Nüvvâbdan Maraşlı Mehmed Eşref Efendi'nin oğludur. 1874 tarihinde Maraş'ta doğmuştur.

İlk öğrenimini özel hocalardan okuduktan sonra rüşdiyeye devam ederek 13 Ekim 1891'de aliyyülâlâ derecede diploma almıştır. Daha sonra Mekteb-i Hukuk'a devam ederek 22 Ağustos 1898 tarihinde buradan da alüyyülâlâ derece diploma alarak mezun olmuştur. Arapça, Farsça ve Türkçe konuşur ve yazar. Fransızcaya aşinâdır.

İlk olarak Beyoğlu İkinci Ceza Mahkemesi'ne dokuz ay ve Dersaadet İstinaf Mahkemesi'nin Ticaret kısmına üç ay devam ettikten sonra 9 Ocak 1894'de 2250 kuruş maaşla Cide Bidayet Mahkemesi'ne atanmıştır. 14 Nisan 1894 tarihinde İzmir payesine layık görülmüştür. 18 Temmuz 1900'de 1260 kuruş maaşla Karahisar-ı Sahib Sancağı Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesi'ne nakledilmiştir. 24 Mayıs 1901 tarihinde 1000 kuruş maaşla İstanbul Bidayet Mahkemesi aza mülazımlığına; 14 Mayıs 1907'de 2500 kuruş maaşla İstanbul Nizamiye Mahkemesi Ceza memurluğuna, daha sonra 2500 kuruş maaşla

²⁰³ Bağçe; Bahçe Osmaniye'nin Kazasıdır. (Tahir Sezen, Osmanlı Yer Adları, BDAGM Yay., Ankara 2006, s. 584.)

²⁰⁴ IST.MFT.MSH.SAID, No:453A.

Dersaadet Bidayet Mahkemesi Âzalığına , 1 Haziran 1908’de 3500 kuruş maaşla Beyoğlu İkinci Ceza Başkanlığına, 6 Ağustos 1909’da maaşıyla birlikte Beyoğlu Bidayet Mahkemesi İkinci Hukuk Başkanlığına nakledilmiştir. 23 Eylül 1909 3500 kuruş maaşla Dersaadet İstinaf Mahkemesi Âzalığına, 23 Ekim 1909’da 4000 kuruş maaşla Beyoğlu Birinci Hukuk Daire Başkanlığına, 29 Aralık 1910’da 5000 kuruş maaşla Evkaf Nezareti Muavinliğine nakledilmiştir. Bu sırada 50 kuruş karşılığında Ahkam-ı Evkâf dersine haftada iki ve arazi kanununa haftada bir saat muallimlik yapmıştır. Hacı İbrahim Evliya Efendi’nin 6 Mayıs 1912’de Maraş Mebusu 22 Aralık 1913’te 6000 kuruş maaşla Evkâf Nezareti müsteşarlığına atanmıştır. 25 Temmuz 1914’te ikinci rütbeden Osmanî nişanı almıştır. 8 Nisan 1914 tarihinde Meşihat-ı İlmiye Müsteşarlığına tayin edilmiştir.²⁰⁵

2.20. Hacı Mehmed Durmuş Efendi

El-hac Halil Efendizâde Müderris Ahmed Efendi’nin oğludur. 1839’da Elbistan’ın Hacı Yakub Mahallesinde doğmuştur.

Elbistan Sıbyan Mektebinde *Kuran-ı Kerimi* ezberleyerek hafız olmuştur. Daha sonra sarf ve nahv, mantık ve fıkıh dersleri almıştır. 1892’de Mustafa İzzet, 1894’te İbrahim Vehbi, 1899’da Bekir Sıdkı, 1900’da Hüseyin Hüsnü ve 1901’de ise Ömer Hulusi Efendilerden icazetnâme almıştır.

1867’te Elbistan Mahkemesi İkinci Kâtipliğine atanmıştır. Başkâtip Mustafa Efendi’nin yanında 1877 senesine kadar mülâzemeten yaklaşık 10 sene çalışmıştır. Daha sonra Mustafa Efendi’nin vefat etmesiyle 1878’de birinci sınıf kâtipliğe atanmıştır.²⁰⁶

²⁰⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:2C.

²⁰⁶ IST.MFT.MSH.SAID, No:1615A.

2.21. Hafız Abdi Lami Efendi

Tüccar Patlakzâde Ali Rıza Efendi'nin oğludur. Maraş Sancağı'nın Hatuniye Mahallesinde 13 Eylül 1875 tarihinde doğmuştur.

17 Eylül 1898'te Muallimhâne-i Nüvvâb'da yapılan imtihanı kazanmıştır. Kasım 1898 tarihinde Bayezid Dersiâmından Alay Müftüsü²⁰⁷ Ankaralı Mehmed Şükrü Efendi'de ve Ayıntabi Abdullah Efendi'den de ders alarak icazetnâme almıştır. 1899 tarihinde alay müftülüğü imtihanına girerek başarılı olmuştur. 1900 tarihinde Muallimhâne-i Nüvvâb'dan mezun olmuştur. Arapça bilir.

1905'te On bir buçuk ay mülazemetten sonra 900 kuruş maaşla Eğin Kazası Nâibliğine atanmıştır. 16 Aralık 1906 tarihinde idare tarafından işten çıkarılmıştır. 28 Ocak 1908'de 1125 kuruş maaşla Söke Nâibliğine atanmıştır.²⁰⁸

2.22. Hafız Ömer Remzi Efendi

Halvetiyye Tarikatı Şeylerinden Abdurrahman Erzincani Hazretleri sülalesinden Şeyh Hocasâde Hafız Ahmed Hüdayi Baba ve Emine Hanım'ın oğludur. 1873'te Elbistan'da doğmuştur. Hafız Ömer Remzi Efendi; orta boylu, ela gözlü ve buğday tenlidir.

İbtidai Mektebi'nde babası Hafız Hüdayi Baba'dan *Kur'an-ı Kerim*'i ezberledikten sonra Elbistan Rüşdiyesi'nde mezun olmuştur. Daha sonra Elbistan, Beylan, Antakya, Ayıntab, Suriye ve Zor medreselerinde eğitim görmüştür. 1905'de Zor ulemâsından Müdderris Mehmed Haydar Efendi'den icazetnâme almıştır. Arapça konuşur ve yazar. Farsçaya aşinâdır.

8 Ekim 1905'te 32 yaşında aylık 204 kuruş 30 para maaşla Zor sancağı dahilinde Re'sü'l-ayn Kazası Müftülüğüne tayin edilmiştir. Mart 1910'da maaşı 400 kuruşa çıkarılmıştır.²⁰⁹

²⁰⁷ Alay Müftüsü; Alay İmamının fevkindeki rütbeyi haiz sarıklı zabite verilen addı. Teşrifatta binbaşıya karşılık gelir. Askerlere dini vazifeleri öğretmek için taburlarda ^^ tabur imamı^^, alaylarda ise alay müftüsü olurdu. Bu vazife Osmanlı devletinin yıkılışına kadar devam etmiştir. (Pakalın, a.g.e., s.46.)

²⁰⁸ İST.MFT.MSH.SAİD. No:1603.

²⁰⁹ İST. MFT. MSH. SAİD. No:3596B.

2.23. Hafız Halil Kamil Efendi

Elbistanlı Hafız Mehmed Nakib Efendi'nin oğludur. 1867'de Elbistan'da doğmuştur.

Elbistan Rüşdiyesi'nde okuyarak diploma almıştır. Daha sonra İstanbul'a gitmiştir. Burada Fatih Dersiamlarından Mehmed Hulusi Efendi'den icazetname almıştır. İmtihanla girdiği Mekteb-i Nüvvâbdan Haziran 1895 tarihinde mezun olmuştur. Türkçe, Arapça ve Farsça konuşur ve yazar.

20 Eylül 1897 tarihinde 1250 kuruş maaşla Çarsancak, 21 Eylül 1898 tarihinde 1225 kuruş maaşla Bergama Nâibliklerine atanmıştır. 27 Ağustos 1901'de rüşvet alarak suçluları tahliye ettiğinden dolayı soruşturma geçirmiştir. 16 Ağustos 1903 - 28 Temmuz 1905 tarihleri arasında 2000 kuruş maaşla Drama Nâibliğinde bulunmuştur. 27 Eylül 1908'te 2500 kuruş maaşla Malatya Nâibliğine tayin edilmiştir. 24 Ekim 1909'de maaşı 2250 kuruşa indirilmiştir. Malatya'da hakkında uygunsuz hareketlerinden dolayı şikayet bulunulması üzere 2 Temmuz 1912'de 2500 kuruş maaşla Mardin Kadılığına atanmıştır. Buradaki uygunsuz hareketlerinden dolayı 1 Nisan 1914 tarihinde azledilmiştir. 5 Kasım 1915 tarihinde 1700 kuruş maaşla Haçin Kazası Kadılığına atanmıştır.²¹⁰

2.24. Halil Sırrı Efendi

Hacı Halil Efendizâde Müderris Osman Şakir Efendi ve Habibe Hanım'ın oğludur. 1847'de Elbistan'ın Hacı Yakub Mahallesi'nde doğmuştur. Halil Sırrı Efendi; orta boylu, ela gözlü, buğday tenli ve evlidir.

Elbistan Çarşı Cami' Şerifi Medresesinde 1871 tarihine kadar Arapça ve Farsça öğrendikten sonra 1871'de Karcızâde Hacı Ahmed Efendi'den 1873 tarihinde de ise Yamanlıcazâde Mustafa Kamil Efendi'den icazetnâme almıştır. Türkçe ve Arapça konuşur ve yazar.

1873'te atandığı Elbistan Mahkeme-i Şeriyesinde 4 sene görev

²¹⁰ IST.MFT.MSH.DFT, No: 0397.

yaptıktan sonra 1877'de vekâleten Karapınar Nâibliği'ne atanmıştır. 6 ay sonra asilin atanmasıyla Karapınar'dan ayrılarak İstanbul'a gitmiştir. Bir süre sonra Sarıođlan²¹¹ Nahiyesi Naibliği'ne tayin edilmiştir. Daha sonra istifa ederek tekrar İstanbul'a gitmiştir. Bir süre sonra Horasan Nâibliğine atanmıştır. 19 Temmuz 1899 tarihinde Salahiye Nâibliğine nakledilmiştir. Görev süresi dolduktan sonra sırasıyla Erbil, İmadiye, Yah ve sonra tekrar Erbil Nâibliklerinde bulunmuştur.

1900'de Hicaz Demir Yolları için 350 kuruş vererek nikelden yapılmış madalyaya nail olmuştur. Daha sonra Darende kazası Nâibliğine atanmıştır. Görev süresi dolduktan sonra sırasıyla Marmaris ve Besni Nâibliklerine atanmıştır.²¹²

2.25. Halil Esad Efendi

Ulemâdan Ömer Hulusi Efendi'nin talebelerinden Halep Bidayet Mahkemesi Reisi, Adliye memurlarından Yahyaefendizâde, Ali Rıza Efendi'nin oğludur. 1855'te Elbistan'da doğmuştur.

Babası Ali Rıza Efendi Adana Nâibliğinden ayrılarak Sivas yoluyla İstanbul'a gitmesiyle tahsili Elbistan, Arabistan ve Irak taraflarında yapmıştır. Antakya'da Şeyh Abdüssamed Efendi'den icazetnâme almıştır. Mekteb-i Nüvvâb'a girerek 10 Mart 1890 tarihinde mezun olmuştur. Sivas'ta bulunduğu sırada Arapça dilbilgisine kadar *kafiye siyaki* üzerine Şeyh Razi, Molla Cami gibi eserlerden oluşturduğu *Hülâsâtü'ş-şürüh* adlı bir eseri vardır. Mekteb-i Nüvvâb'a imtihanla girmiştir. Mekteb-i Nüvvâb öğrencisiyken yazmış olduğu *Hülâsâtü'l-şürüh* adlı eserini bastırılmış. *Celaü'l-ayun* basılmamış bir eseri daha vardır. Türkçe ve Farsça okur ve yazar. Daha Sonra İstanbul'a giderek Meşihat'a sunmuştur. Kitap Mahmud Bey maatbası'nda basılmıştır.

27 Eylül 1891'de 2250 kuruş maaşla Muş ,27 Ocak 1896'da 2500 kuruş maaşla Gümüşhane Naibliklerine atanmıştır. 13 Mart 1897'de maaşı 2250 kuruşa indirilmiştir. 22 Mart 1899 tarihinde 2025 kuruş maaşla ikinci defa Muş Nâibliğine atanmıştır. 27 Aralık 1883 tarihinde ba- hareket-i hariç Edirne

²¹¹ Belören; Sarıođlan Konya Nahiyesidir.(Sezen, a.g.e.,s.73.)

²¹²İST. MFT. MSH. SAİD, No: 2805.

müdürlüğüne, 27 Kasım 1896 tarihinde musile-i sahn terfi etmiştir. 27 Temmuz 1903'de 2125 kuruş maaşla Akka, 5 Aralık 1907 'de 2000 kuruş maaşla Trablus Nâibliğine tayin edilmiştir. 14 Aralık 1908'de 3500 kuruş maaşla Bitlis Naibliğine nakledilmiştir. 15 Aralık 1909'den itibaren maaşı 4500 kuruşa çıkarılmıştır. 28 Ekim 1910'da terfien 6000 kuruş maaşla Yemen Nâibliğine atanmıştır 14 Haziran 1910 tarihinde maaşı 7000 kuruşa yükseltilmiştir. 5 Haziran 1914 tarihinde 10000 kuruş maaşla Yemen Tedkik ve Temin-i Şeriyesi Memurluğuna atanmıştır. 16 Nisan 1916 tarihinde İkinci rütbeden Osmani Nişanına nail olmuştur. 15 Eylül 1920 tarihinde emekliye ayrılmıştır.²¹³

2.26. Hüseyin Avni Efendi

Halil Efendizâde Mustafa Sıdkı Efendi'nin oğludur. Elbistan'ın Hacı Yakub Mahallesi'nde 25 Aralık 1883'te doğmuştur. Hüseyin Avni Efendi; orta boylu, kara gözlü, esmer tenlidir.

8 yaşında Elbistan Sıbyan Mektebi'nde ve 13 yaşında ise Karcızâde Medresesi'nde eğitim görmüştür. Arapça, Farsça ve Türkçe konuşur ve yazar. 26 yaşında Kâhta Kazası Eytam Müdürlüğüne 350 kuruş maaşla atanmıştır.²¹⁴

2.27. Hüseyin Hüsnü Efendi

Nurullah Çelebi Sülalesine mensuptur. Müftülü köyünden Bidayet Mahkemesi Azası Müftülüzâde Mustafa Rasih Efendi ve Hatice Hatun'un oğludur. 1873 tarihinde Elbistan'ın Hacı Şaban Mahallesinde doğmuştur. Hüseyin Hüsnü Efendi; orta boylu, ela gözlü, buğday tenli ve evlidir.

Sıbyan Mektebinde temel bilgileri gördükten sonra Rüşdiyeden mezun olmuştur. Sarf, izhar-ı kâfiye ve celî derslerini Elbistan'da Ahmed Zeki Efendi'den; Cami ve Mülteka ve Fenarî derslerini Maraş'da Bayezid Medresesi Müderrisi olan İsmail Efendi'den, tasavvurat ve tasdikât derslerini Kayseri'de

²¹³ IST.MFT.MSH.SAİD, No:0427.

²¹⁴ IST. MFT. MSH. SAİD, No:2874.

Emin Efendi ve Hamurculu Osman Efendi'den okumuştur. 1893 senesinde İstanbul'da Bahr-i Siyah Tetimme-i Seb'a Medresesi'ne kaydolmuştur. Fatih Camii Dersiamlarından Hezargralı Medine-i Münevvere'de Mahmudiye Medresesi Müderrisi Hacı Hafız Osman Efendi'den akaid, feyz, celal, me'ani, fıkıh, şemail-i şerif ve şifa-i şerif derslerini görmüştür.

2 Kasım 1898'de Fatih Cami-i Şerifinden icazetnâme almıştır. 12 Ekim 1901'de Mekteb-i Hukuk'a girmiştir. Ancak hastalığından dolayı eğitimine devam edemeyerek Elbistan'a dönmüştür. Türkçe ve Arapça konuşur ve yazar. II. Meşrutiyetin ilanından sonra 16 Mart 1910 tarihinde Elbistan Eytam Müdürlüğüne aylık, 350 kuruş maaşla atanmıştır.²¹⁵

2.28. Hüseyin Hüsnü Efendi

Abdurrahmanoğlu Mustafa Efendi ve Zeliha Hanım'ın oğludur. 22 Temmuz 1875'de Elbistan'ın Hacı Hamza Mahallesi'nde doğmuştur. Hüseyin Hüsnü Efendi, orta boylu, ela gözlü, buğday tenli olup ve bekarıdır.

14 Haziran 1883'de 8 yaşında iken Elbistan Sıbyan Mektebi'ne girmiştir. Türkçe konuşur ve yazar.

1897 tarihinde askere alınarak Beşinci Ordu-yı Hümayun da vatani görevini yapmıştır. 17 Ağustos 1905 tarihinde çavuşluk tezkeresiyle terhis olmuştur. Daha sonra bir müddet hademelik görevinde bulunduktan sonra 14 Nisan 1909'da Kütahya Mahkeme-i Şeriyesi Odacılığına atanmıştır.²¹⁶

2.29. Hüseyin Sami Efendi

Tüccar Zeynelabidin Efendi'nin oğludur. 1882'de Elbistan'da doğmuştur. Hüseyin Sami Efendi, orta boylu, ela gözlü, buğday tenlidir.

Önce Elbistan İbtidai Mektebinde daha sonra medresede *Molla Cami'*ye kadar okuyarak 1900 tarihinde İstanbul'a giderek Fatih Camii Şerifi

²¹⁵ İST. MFT. MSH. SAİD, No:1676.

²¹⁶ İST. MFT. MSH. SAİD, No:2048C.

Dersiâmlarından Tokatlı Şakir Efendi'den ders alarak 1907'de imtihanla Mekteb-i Kudad'a girmiştir. Ağustos 1909 tarihinde Tokatlı Şakir Efendi'den icazetnâme almıştır ve 26 Ağustos 1909 de Mekteb-i Kuzad'dan aliyyülâlâ derecede diploma alarak mezun olmuştur.²¹⁷ 1910 yılında Kilis Kadılığına atanmıştır.

2.30. İbrahim Hakkı Efendi

Fakihzâde İbrahim Edhem Efendi ve Fatma Hanım'ın oğludur. 1865'te Elbistan'da doğmuştur.

Elbistan İbtidâî Mektebinde temel bilgileri okuduktan sonra ulemâdan Elhac Hatibullah ve Fakihzâde Hacı Abdullah Efendilerden sarf ve nahv ve fen ve mantık okumuştur. 1897 senesinde İstanbul'a giderek Çırçır'da Hasanzâde Medresesinde Eğinli Hacı Hafız Efendi ve Alasonyalı Hacı Ali Efendiden ders görerek icazetnâme almıştır. Daha sonra yapılan imtihanı kazanarak Mekteb-i Nüvvâb'a girmiştir. Mekteb-i Nüvvâb'a 4 sene okuduktan sonra âlâ derecede şhadetnâme almıştır. Türkçe ve Arapça okuryazar.

18 Kasım 1910'ta 1500 kuruş maaşla Mamuretül-aziz dahilinde Ovacık Nâibliğine atanmıştır.²¹⁸

2.31. İsmailzâde Mustafa Efendi

İsmailzâde Mustafa Efendi, İsmail Efendi ve Elif Hanım'ın oğludur. 22 Mayıs 1866'ta Maraş'ın Şekerli Mahallesi'nde doğmuştur. İsmailzâde Mustafa Efendi, orta boylu ela gözlü, buğday tenli ve evlidir.

Şekerli Camii Medreses'inde Hacı Ali Efendi'den ve Hatuniye Medresesi Müderrisi Hacı Osman Efendi'den ders görerek icazetnâme almıştır.

29 Temmuz 1916 tarihinde Maraş mahkemesi piyade muhızrlığına atanmıştır.²¹⁹

²¹⁷ İST. MFT. MSH. SAİD, No:827A.

²¹⁸ İST. MFT. MSH. SAİD, No:864A.

²¹⁹ İST. MFT. MSH. SAİD, No:2195B

2.32. Mehmed Durdu Efendi

Müderriş Hacı Halilefendizâde Mehmed Şerif Efendi'nin oğludur. 14 Aralık 1873'te pazar günü Elbistan'ın Hacı Yakub Mahallesi'nde doğmuştur.

Mahalle Mektebinde *Kuran-ı Kerim* ve temel bilgileri okumuştur. 1885 Eylülü başlarında Elbistan Rüştiyesine girmiş oradaki dersleri okuduktan sonra 12 Temmuz 1889'da mezun olmuştur. Daha sonra Elbistan'daki Çarşıbaşı Medresesinde Müftülüzâde Mehmed Hayreddin Efendi'den sarf ve nahv, *Güllistan ve Hafız-ı Şirazi* vesair dersleri okuduktan sonra 1903 senesinde İcazetnâme almıştır. Arapça ve Farsça bilir.

13 Haziran 1895'te mülazemeten suretiyle Elbistan Mahkeme-i Şeriyesi Kalemi'ne devam ederek 29 Aralık 1910'da Kahta Mahkeme-i Şeriyesi Başkatipliğine 400 kuruş maaşla atanmıştır. 9 Ocak 1911 tarihinde görevine başlamıştır.²²⁰

2.33. Mehmed Efendi

Sıbyân Mektebi Muallimi Hâcezâde Muttalib Efendi'nin oğludur. Elbistan'ın Hacı Yakub Mahallesi'nde 1861 tarihinde doğmuştur. Mehmet Efendi, orta boylu, ela gözlü, buğday tenlidir.

Elbistan Sıbyan Mektebi'nde okumuştur. 13 Kasım 1887 tarihinde 150 kuruş aylıkla Mahkeme-i Şeriyeye Muharrirliğine atanmıştır. 14 Nisan 1910 tarihinde aylık 150 kuruş maaşla bulunduğu muharrirlik memuriyetine muvazzaf olarak atanmıştır.²²¹

2.34. Mehmed Efendi

Cin Hüseyinoğlu Bıçakçı Durmuş Usta ve Elif Hanım'ın oğludur. 15 Temmuz 1878'de Elbistan'ın Hacı Yakub Mahallesi'nde doğmuştur. Mehmed Efendi, orta boylu, ela gözlü, buğday tenli ve evlidir.

İbtidai Mektebi'nde temel bilgileri öğrendikten sonra 1884'te Elbistan

²²⁰ İST. MFT. MSH. SAİD, No:5252.

²²¹ İST. MFT. MSH. SAİD, No:1674.

Rüşdiyesi'den mezun olmuştur. 1900 senesinde ismine kura isabet etmesiyle askerlik görevini yapması için silahlı altına alınmıştır. Askerlik hizmetini yaptıktan sonra Elbistan'a dönmüştür.

1909 Nisan'ında Elbistan Mahkeme-i Şeriyesinde bir yıl muhırlık görevinde bulunduğundan sonra 9 Nisan 1910 tarihinde 60 kuruş maaşla Elbistan Mahkeme-i Şeriyesi Odacılığına atanmıştır. 27 Nisan 1910 tarihinde görevine başlamıştır.²²²

2.35. Mehmed Emin Efendi

Ciridzâde İlmıyeden Mehmed Eşref Efendi ve Zehra Hatun'un oğludur. 1883'te Maraş'ta doğmuştur. Mehmed Emin Efendi, orta boylu, elâ gözlü ve buğday tenli olup bekardır.

Sıbyan Mektebinden sonra Medreseye devam etmiştir. 28 Haziran 1911'de İstanbul'da Fatih Dersiâmlarından Sirozu Hacı Eyüb Efendi'den icâzetname almıştır. Arabça bilir.

10 Ekim 1915'te Maraş Medrese-i Aliyyesi Dahiliye ve Anbar Memurluğuna 300 kuruş maaşla atanmıştır. 6 Kasım 1915 tarihinde görevine başlamıştır.²²³

2.36. Mehmet Esad Efendi (Ö.1883)

Mehmet Esad Efendi'nin dosyasında Aile bilgileri hakkında bilgilere rastlanılmamıştır.

20 Kasım 1855– 5 Mayıs 1857 tarihleri arasında Beypazarı, 11 Mart 1858-20 Mart 1859 tarihleri arasında memuriyetliğe 15 Haziran 1860-27 Kasım 1861 arasında Kaş; 15 Şubat 1863-1 Ağustos 1863 tarihleri arasında Gölhisar-ı Hamid; 23 Şubat 1865-7 Ağustos 1866 tarihleri arasında Çerkeş, 19 Kasım 1866-13 Mayıs 1867 tarihleri arasında Kalecik; 12 Ağustos 1870-7 Mart 1872 tarihleri arasında Keskin; Mayıs 1877 - 12 Ekim 1879 tarihleri arasında Kilis; 31

²²² İST. MFT. MSH. SAİD, No:1673A.

²²³ İST. MFT. MSH. SAİD, No:1311B.

Ocak 1881 - 6 Mayıs 1882 tarihleri arasında ikinci defa Beypazarı Nâibliklerinde bulunmuştur. 1883 tarihinde Beypazarı Nâibi iken vefat etmiştir.²²⁴

2.37. Mehmet Hulusi Efendi

Elbistanlı Selman Efendi'nin oğludur. 1860 senesinde Elbistan'da doğmuştur.

Elbistan ve İstanbul'da bulunan mekteb ve medreseler ders görecik Müderris Halis Efendi'den icazetnâme almıştır. Arapça okur yazar ve Farsça'ya aşinâdır. 10 Aralık 1894 tarihinde 4. sınıf Nâiblik tezkeresine nail olmuştur.

22 Ağustos 1894'den 13 Mart 1897 tarihlerine kadar 1500 ve tarih-i mezkurdan 1350 kuruş maaşla Prepol²²⁵, 19 Ağustos 1898 tarihinden 14 Temmuz 1900 tarihleri arasında Vodin²²⁶ ve 19 Mayıs 1901 - 25 Mayıs 1906) arasında 2000 kuruş maaşla Cebel-i Haraz²²⁷ 20 Ekim 1908 tarihinden 29 Aralık 1910 tarihine kadar 1500 Tarsus Nâibliklerinde bulunmuştur. Daha sonra Kozan Nâibliğine atanmışsa da sınıfının üstünde olmasıyla onaylanmamıştır. 26 Temmuz 1911 tarihinde üçüncü sınıf salise naibliğine terfi etmiştir. 26 Kasım 1910'da ba ibtida hariç Edirne müderrisliğine nail olmuştur. 6 Şubat 1912'de 2000 kuruş maaşla Prizren, 20 Eylül 1914 tarihinden 1750 kuruş maaşla Sayda,²²⁸ 4 Eylül 1916 tarihinde 2000 kuruş maaşla Kerkük Kadılıklarına atanmıştır.²²⁹

²²⁴ IST. MFT. MSH. SAİD, No:650D.

²²⁵ Prepol; Yenipazar Bosna Kazasıdır.(Sezen, *a.g.e.*,s.412.)

²²⁶ Adesse;Vodin Selanik Kazasıdır.(Sezen, *a.g.e.*,s.514.)

²²⁷ Hasanşeyh;Cebeli Haraz Hicaz (Mısır işgalinden sonra eyâlet teşkilatı kuruldu.Merkezi Cidde oldu. Hicaz vilâyeti merkezi Mekke oldu.) (Sezen, *a.g.e.*,s.611.)

²²⁸ Batroun; Sayda Trablus Arap vilayeti kazasıdır. (Sezen, *a.g.e.*,s.66.)

²²⁹ IST.MFT.MSH.SAİD, No: 0323.

2.38. Mehmed Said Efendi

Ulemâdan Kırmacızâde İsmail Hakkı Efendi'nin oğludur. 13 Ağustos 1884'te Maraş'ta doğmuştur.

İlk öğrenimi gördükten sonra 1896'da medreseye girmiştir. Arapça ve dini ilimleri öğrendikten sonra 21 Temmuz 1914'te Maraş Cami'i Kebir'indeki Nebeviye Medresesi Müderrisi Hanaizâde Hacı Mehmed Efendi'den icazetnâme almıştır. Ayrıca Hususi hocalarından kavâid ve edebiyat, tarih, coğrafya ve hesap dersleri almıştır. Türkçe dışında Arapça'yı da açık bir şekilde okur yazar ve konuşur.

31 Ekim 1915'te Maraş Mekteb-i İdadisi katib ve hüsn-i hatt muallimliğine 400 kuruş maaşla atanmıştır.²³⁰

2.39. Mehmed Fahri Efendi

Ulemâdan Karaküçükzâde Ömer Efendi'nin oğludur. 1869'de Maraş'ın İsa Divanlı Mahallesinde doğmuştur. Mehmet Fahri Efendi; orta boylu, ela gözlü, buğday tenli ve evlidir.

Maraş'da İbtidâî Mektebi'nde okuduktan sonra 1888 başlarında Rüşdiye Mektebi'ne girdi. Burada dört sene okuduktan sonra 15 Ağustos 1892 tarihinde diploma almıştır. Daha sonra Müderrisi Hacezâde Mehmed, Zaimzâde Hacı Mehmed Efendilerden sarf, nahv mantık, meani, kelâm fıkıh derslerini okuyarak icazetnâme almıştır. Türkçe konuşur ve yazar.

Bir müddet Mahkeme-i Şeriye Kalemine mülazemetle devam ettikten sonra 11 Temmuz 1912'de 250 kuruş maaşla Mahkeme-i Şeriye'nin Zabıt Kâtipliğine atanmıştır.²³¹

²³⁰İST. MFT. MSH. SAİD. No: 1307B.

²³¹İST. MFT. MSH. SAİD. No: 1645C.

2.40. Mehmed Hayreddin Efendi

Müftülüzâde Hacı Hasan Efendi ve Fatma Hanım'ın oğludur. Elbistan kasabasında 9 Ekim 1854'te doğmuştur. Mehmed Hayreddin Efendi, orta boylu, el gözülü, beyaz tenli ve evlidir.

Elbistan Kazası Sıbyân Mektebinde temel bilgileri okuduktan sonra müderrislerden sarf, nahv, mantık, me'ani, beyan, celi, mülteka, dürrer, şerh-i akaid ve sure-i Bakara okuduktan sonra icazetnâme almıştır. Arapça ve Farsça'ya aşinâdır.

1 Mayıs 1886'da Elbistan Mahkeme-i Şeriyesi Kitabetine tayin olmuştur. 11 Aralık 1890'da Elbistan Kazası Bidayet Mahkemesi fahri azalığı ilave-i memuriyet olarak kendisine verilmiştir. 17 Haziran 1891'de 200 kuruş maaş ile mahkeme-i mezkurenin muvazzaf azalığına atanmıştır. 1893 senesi Haziranı sonunda görevinden ayrılarak dört buçuk sene açıkta kaldıktan sonra 8 Şubat 1898'te 200 kuruş maaş ile Elbistan Bidayet Mahkemesi Azalığına seçilmiştir. 1900 Şubat sonunda istifa etmiş, yaklaşık 6 sene açıkta kaldıktan 18 Mayıs 1906 tarihinde yine mezkur mahkeme-i şeriye başkitabetine atandı. 7 sene Elbistan Müftüsü Hayatizâde Ahmed Hayati Efendi maiyetinde Müftü müsevvidliğinde bulunmuştur. Gerek memuriyette gerek açık da bulunduğu süre zarfında memleketindeki talebelere ders vererek vakit geçirmiştir.²³²

2.41. Mehmed Hilmi Efendi

Maraş'ın Başdervişi Köyünden ve Duraklı Mahallesi'nde ikamet eden Karmidzâde olarak da bilinen Ömerağazâde, Osman Efendi'nin oğludur. 17 Mayıs 1881 tarihinde Maraş'ın Duraklı Mahallesi'nde doğmuştur. Mehmet Hilmi Efendi, orta boylu, el gözülü, buğday, tenli ve evlidir.

İlk olarak Duraklı Mahallesi'nde Bedali Camii Şerifi içinde bulunan Mekteb-i İbtidai'de okuduktan sonra Maraş ulemâsından Zaimzâde Hacı Mehmed, Nekrekzâde Hacı Mehmed ve HacıNuh Efendi Zâde Hacı Ahmed Efendilerden sarf, nahv, mantık, me'ani, akaid, tefsir, hadis, fıkıh, dersleri

²³² İST. MFT. MSH. SAİD, No: 1671B.

okuyarak mezun olmuştur.

14 Mart 1910 tarihinde mülâzemeten Maraş Mahkeme-i Şeriyesi'ne girdikten daha sonra Pazarcık Mahkeme-i Şeriyesi İkinci Katıbliğine tayin edilmiştir.²³³

2.42. Mehmed Nuri Efendi

Ulemâdan Sinanzâde Hafız Ali Efendi'nin oğludur. 1863 tarihinde Elbistan'da doğmuştur.

Elbistan Sıbyan Mektebinde temel bilgileri öğrendikten sonra Karcızâde Medresesi'ndeki öğreniminin ardından Dersaadet Fatih Camii Dersiâmlarından Mehmed Efendi'den icazet almıştır. 1874'te Mekteb-i Nüvvab'dan mezun olmuştur. Arapça konuşur ve yazar.

1 Mayıs 1894 - 9 Nisan 1896 tarihleri arasında Sayda, 5 Mart 1897 - 8 Ağustos 1898 tarihleri arasında Hınıs, 20 Ekim 1900 - 21 Mart 1903 tarihleri arasında Kilis, 13 Ağustos 1904 - 23 Temmuz 1906 tarihleri arasında Beypazarı Naibliklerine atanmıştır. Kilis'de hakkında şikayet olunması da 9 Eylül 1907 tarihinde Pasinler Kazasına nakledilmiştir. 18 Ekim 1908 tarihinde üçüncü sınıf naipliğine terfi ettirilmiştir. 12 Kasım 1893 tarihinde İbtida-i Hariç, 6 Ocak 1895 tarihinde hareket-i haric 3 Eylül 1895 tarihinde hareket-i dahil, 21 Temmuz 1908 tarihinde musile-i sahn ile Edirne Müderrisliğine nail olmuştur. 2 Kasım 1909 tarihinden 3000 kuruş maaşla Kerbela Nâibliğine atanmıştır. 14 Mayıs 1913 tarihinde 2500 kuruş maaşla Denizli'ye nakledilmiştir. 20 Eylül 1915 tarihinde 2500 kuruş maaşla Maraş Kadılığına atanmıştır.²³⁴

²³³ İST. MFT. MSH. SAİD, No:1649A.

²³⁴ İST.MFT.MSH.DFT, No:0307.

2.43. Mehmed Tevfik Efendi

Tercüme-i Hal varakası Mevcut değildir. Dosyası boş çıkmıştır.²³⁵

2.44. Mehmed Sadık Efendi

Fakihzâde Mustafa Efendi'nin oğludur. 1863 senesinde Elbistan'da doğmuştur.

Elbistanda *Kuran-ı Kerim*'i ezberledikten sonra sonra 3 sene Maraş ve 1 sene Ayıntab ve 2 sene de Urfa medreselerinde bulunmuştur. Daha sonra İstanbul'a giderek Fatih Dersiâmlarından Eğinli Hacı Mehmed ve Hafız Şakir Efendilerden ders görerek icazetnâme almıştır. Mekteb-i Nüvvâb imtihanını kazandıktan sonra 22 Ekim 1899 tarihinde mezun olmuştur. Arapçaya aşinâdır.

30 Haziran 1900 tarihinden 12 Kasım 1905 tarihleri arasında Yemen Vilayetinin Ab Kazası Naibliğinde, 5 Ocak 1906 - 14 Kasım 1907 tarihleri arasında Kars ve Zülkadiriye Nâibliğinde bulunmuştur. Bu görevde iken Karabetoğlu Mihranı kanunsuz olarak tevkif ettirdiğinden dolayı soruşturma geçirmiştir. 14 Eylül 1908 tarihinde 900 kuruş maaşla Demirci Kazası Nâibliğine atanmıştır. 14 Mayıs 1910'da 1500 kuruş maaşla Zeytun Kazası Nâibliğine tayin edilmiştir. Zeytun'da rüşvet aldığı gerekçeyle bir soruşturma geçirmişse de aklanmıştır. 28 Ocak 1911'de 1250 kuruş maaşla İstanköy²³⁶ Nâibliğine atanmıştır. İstanköy'ün Trablusgarb Savaşı sırasında İtalyan işgaline uğramasıyla İstanbul'a dönmüştür. 26 Haziran 1917 tarihinde dördüncü sınıf Nâibliğine atanmıştır. 30 Ekim 1897'de Bursa müderrisliği, 6 Nisan 1899 'da ibtida-i dahile, 24 Nisan 1901 tarihinde müsile-i sahn, 20 Eylül 1903 tarihinde ibtidarü't-temsili, 21 Eylül 1905 tarihinde hareketü't-temsili, 29 Ağustos 1906 müsile-i Süleymaniye derecelerine terfi etmiştir. 23 Haziran 1903 tarihinde Hamidiye Demir Yolu Madalyasına da nail olmuştur.²³⁷

²³⁵ IST.MFT.MSH.SAID, No:650A.

²³⁶ İncirli; İstanköy Rodos Nahiyesidir. Ada (Sezen, *a.g.e.*,s.61.)

²³⁷ IST.MFT.MSH.DFT, No: 0182.

2.45. Muiniddin Ahmet Efendi

Nurullah Çelebi sülâlesine mensub ulemâdan Müftülüzâde Abdullah Efendi ile Fatma Hanım'ın oğludur. 1870'de Elbistan'ın Hacı Şaban mahallesinde doğmuştur. Uzun boylu, ela gözlü ve beyaz tenlidir.

İbtidâî Mektebinde Kur'an-ı Kerim okuduktan sonra Rüşdiye Mektebin'den mezun olmuştur. sonra mantık, edebiyat, meani, beyan, bedi, aruz, akaid-i felsefe-i İslamiye ve hukuk'u Kayseri'de; fıkıh ve usulünü Haleb'te feraiz, hadis, tefsir ve hikmet-i kozmografya, mebadi-i müsellesat, cebir, hesap Farsça ve Arapçayı Antakya'da okuyarak 1898 senesinde Antakya'da icâzetname almıştır. Ayrıca Elbistan'ın Aşağı Camii Şerif Medresesinden de icâzetname almıştır.

1902'de Elbistan Bidayet Mahkemesi Azası olarak atansa da eğitimine engel olduğu için 6 ay sonra istifa etmiştir. Meşrutiyetin ilanının ardından gerçekleştirilen Meşihat Tensikâtı'yla birlikte 100 kuruş maaş almaya başlamıştır.²³⁸

2.46. Mustafa Fevzi Efendi

Tüccar Hacıhalilzâde Hacı Hüseyin Ağa ile Fatma Hanım'ın oğludur. 15 Eylül 1864'de Elbistan'da doğmuştur. Mustafa Fevzi Efendi; orta boylu, ela gözlü, beyaz tenli ve evlidir.

Elbistan İbtidâî Mektebinde temel bilgileri okuduktan sonra Rüşdiye Mektebin'den mezun olmuştur. Daha sonrabir süre Medreseye devam etmiştir. 1890 tarihinde Mekteb-i Nüvvâb kabul edilmiştir. 19 Mart 1893 tarihinde Mekteb-i Nüvvâb'dan diploma almıştır. Arapça ve Farsça'ya aşinâdır.

10 Mayıs 1895'te iki sene müddetle aylık 1500 kuruş maaşla Biga Naibliğine, 1897'te Malatya, 6 Şubat 1905'te aylık 1350 kuruş maaşla memleketi Elbistan Nâibliklerine tayin edilmiştir. 1 sene 10 ay 24 gün görev yaptıktan sonra erbab-ı garazın şikayeti üzerine görevinden ayrılmıştır. 2 sene 5 ay 6 gün mülazemetten sonra 22 Nisan 1909 tarihinde 1200 kuruş maaşla

²³⁸ İST. MFT. MSH. SAİD. No: 3547A.

Bandırma Kazası Nâibliğine atandı. 16 Mayıs 1909 tarihinde becayişle ikinci defa Elbistan Nâibliğine atandı.

Mustafa Fevzi Efendi, memleketinde tarafsız davranmadığından dolayı soruşturma geçirerek uyarı cezası almıştır. Hakkındaki diğer bir suçlama ise gece ve gündüz alkollü dolaşp ve zararı insanları etrafına toplaması ve evli olduğu eşini boşanmadan başkasına nikahlamasıdır.²³⁹

2.47. Mustafa Efendi

Maraş Eski Müftüsü Kanadıkırıkzâde Ahmed Efendi'nin oğludur. 13 Mart 1826'da Maraş'ın Cakcakı Mahallesinde doğmuştur.

Maraş Sıbyan Mektebi'nde temel bilgileri aldıktan sonra Maraş, Halep ve Elbistan medreselerinde okumuştur. Ağustos 1853'te Kayseri'ye giderek orada 14 sene Hacı Torun Efendi, İnhanzâde Alim ve Ağımaslı Mesud Efendi gibi hocalardan ders görmüştür. 1867 Nisanında Hacı Torun Efendi'den icazetnâme almıştır. Arapça konuşur ve yazar.

50 yaşında iken halde 250 kuruş maaşla 26 Haziran 1875'te Maraş Meclis-i Temyiz Azalığına tayin olunmuştur. 9 Kasım 1878 tarihinde maaşına 110 kuruş zam yapılmıştır. 26 Mayıs 1883 tarihinde görevinden ayrılmıştır. 26 Aralık 1885'te Maraş Müftülüğüne atanmıştır.

13 Temmuz 1909 tarihine kadar vazifesine devam etmekte iken bu bölgede meydana gelen kargaşadan dolayı Divan-ı Harb-i Örfice tarafına gönderilen beyannamede Maraş eski Mutasarrıfı Hayri Bey hakkındaki nümayişe müdahil olduğu tahakkuk edildiğinden dolayı görevinden ayrılmıştır. Kendisine dördüncü rütbeden Osmanî nişanı, musile-i sahn ve müsile-i Süleymaniye rütbeleri tevcih edilmiştir.²⁴⁰

²³⁹ İST. MFT. MSH. SAİD, No:2204A.

²⁴⁰ İST. MFT. MSH. SAİD, No:1643.

2.48. Mustafa Efendi

Kadro harici dersiâmlardan iken 500 kuruş maaş almıştır. Fatih dersiâmlarından iken 7 Haziran 1916 tarihinde vefat etmiştir.²⁴¹

2.49. Mustafa Kamil Efendi

Elbistan Meclis-i İdare Azası Nakibzâde Mehmed Efendi ve Ümmügülsüm Hanım'ın oğludur. Elbistan'ın Hacı Şaban Mahallesi'nde 1 Mayıs 1865'te doğmuştur. Mustafa Kamil Efendi, orta boylu, ela gözlü, buğday tenli ve evlidir.

6 yaşından 14 yaşına kadar Elbistan İbtidai Mektebi Muallimi Sinanzâde Elhac Ahmed Efendi'den ders almıştır. 1884 tarihinde medreseye girerek Hasan Efendizâde Mehmed Efendi ve İsmail Efendi'den ders görmüştür. Kasım 1884'te İstanbul'a giderek orada Bayezid Cami'i Dersiâmlarından Kuyucaklı Abdurrahman Nafiz Efendizâde Es-seyyid Mehmed Atif Efendi'den eğitim görerek icazetnâme almıştır. Bu esnada imtihanla Mekteb-i Nüvvâb'a girmiştir. Arapça konuşur ve yazar.

Haziran 1893 'te 28 yaşında 1250 kuruş maaşla Merc-i Uyyûn kazası Nâibliğine atanmıştır. Görev süresinin dolmasıyla işinden ayrılarak 25 Mart 1896 tarihinde 1000 kuruş maaşla Urla, Ekim 1898'te 675 kuruş maaşla Hınsımansur,²⁴² Haziran 1900 tarihinde 675 kuruş maaşla Andırın, 10 Aralık 1903'de 900 kuruş maaşla Çal, 14 Eylül 1906 tarihinde 900 kuruş maaşla Haçin²⁴³ Nâibliklerine atanmıştır. Daha sonra 14 Mart 1908'de 400 kuruş maaşla Elbistan Müderrisliğine atanmıştır. 25 Haziran 1910'da vekâleten Elbistan Müftülüğüne beşte bir maaş olan 80 kuruş ile tayin edilmiştir. 3 Eylül 1911 tarihinde Müderrislik uhdesinde kalmak üzere 300 kuruş maaşla Elbistan Mahkeme-i Şeriyesi İkinci Kâtipliğine atanmıştır. 12 Aralık 1893 tarihinde

²⁴¹ İST. MFT. MSH. SAİD. No:3547B.

²⁴² Çalgan; Hınsımansur Malatya Nahiyesidir..(Sezen, *a.g.e.s.*115)

²⁴³ Tufanbeyli; Haçin Adana Nahiyesi.(Sezen, *a.g.e.s.*345)

ibtidai-i dahil ve 13 Nisan 1901'de de musile-i sahn derecelerine nail olmuştur.²⁴⁴

2.50. Mustafa Sabri Efendi

Ömer Efendizâde Hacı Ömer Efendi'nin oğludur. 18 Kasım 1869'da Andırın'ın Kesem köyünde doğmuştur.

Sıbyan mektebinde okuduktan sonra 28 Şubat 1884'te Maraşta Müderris Hacı Mehmed Efendi'den icazet almıştır. 6 Nisan 1896'da Kayseri ulemâsından Hacı Kasım Lutfi Efendiden, icazet almıştır. Türkçe konuşur ve yazar, Arapça konuşur ve Farsçaya aşinâdır.

14 Haziran 1902'de yarım maaşla vekâleten Andırın Nâibliğine atanmıştır. 8 ay 13 gün görev yaptıktan sonra asilinin atanmasıyla Nâiblikten ayrılmıştır. 30 Ağustos 1905'te Göksun Müftülüğü'ne atanmıştır. 31 Ocak 1910'da itibaren aylık 400 kuruş almaya başlamıştır.²⁴⁵

2.51. Mustafa Salim Efendi

Harameyn-i Muhteremeyn Pâyelilerinden Tekirdağ Nâibi iken vefat eden Şemenli Ahmed Hulusi Efendi'nin oğludur. 1865'te Pazarcık'ta doğdu. Temel bilgileri İbtidâi mektebinde okuduktan sonra 1881'de Tekirdağ Rüşdiyesi'nde mezun olmuştur. 1891'de Mekteb-i Kuzad hocalarından Elhac Ahmed Hulusi Efendi'den feraiz dersi okuyarak icazetnâme almıştır.

1881'de mülâzemeten İstanbul Bab-ı Mahkemesi'ne ve 1888'de yine mülâzemeten İstanbul Taht-ı Askeriye Mahkemesine ve 1892'de aynı mahkemenin katipliğine, 15 Kasım 1901'da mümeyyiz-i saniliğe, 21 Ocak 1904'de birinci mümeyyizliğe ve 31 Ekim 1906'da başkâtipliğe atanmıştır. Yapılan tensikat sonucunda bulunduğu başkâtiplik görevi lağvedilerek 1500 kuruş maaşla muhalefat-ı umumiye kassamlığına tayin edilmiştir. 1893'te ibtida-i haric, 1901'de ibtida-i dahil, 1902'de hareket-i dahil, 1903'te ibtida-i

²⁴⁴ İST. MFT. MSH. SAİD, No:1677B.

²⁴⁵ İST. MFT. MSH. SAİD, No:2210A.

altmışlı, 1905’de musile-i Süleymaniye ve 1910’de 607 kuruş maaşla Sivas mevleviyetine nail olmuştur. 1906’da dördüncü rütbeden Mecidi Nişanıyla taltif edilmiştir.²⁴⁶

2.52. Müştak Efendi

Debbağ İsmail Efendi’nin oğludur. 1825’te Zeytun’da doğmuştur. İbtidai mektebinde temel bilgileri okuduktan sonra 1842’de Nevşehirli Müftüzâde Büyük Hazım Efendi’den ders görerek icazetnâme almıştır. Muallimhane-i Nüvvâb’ın açılmasıyla bu okulla devam ederek mezun olmuştur.

Eylül 1858 tarihinde 33 yaşında Sirozi Elhac Hasan Efendi’nin Mekke-i Mükerreme Nâibliğine tayin olmuştur. 9 ay sonra Hasan Efendi’nin vefat etmesiyle İstanbul’a gitmiştir. 1860 senesi başlarında Zile, 1862’de Bafra, 1865’de ikinci defa Zile, 1868 başlarında Köstence, 1870’de Yozgad, 1877’de Kengiri, Mayıs 1883’te Lazistan, Mayıs 1887’de Erzincan, 16 Şubat 1892’de Kirkkilise Nâibliklerine atanmıştır.²⁴⁷

2.53. Osman Efendi

Ulemâdan Maraş Fetvâhânesinde görevli Seyyidhanzâde Ahmed Efendi’nin oğludur. 13 Mart 1866’da doğmuştur.

Şekerli Camii Şerifi Medresesinde eğitim gördükten sonra 1891 yılında yapılan imtihan sonucunda icazetnâme almaya hak kazanmıştır. Maraş İbtidai Mektebi’nde bir süre öğretmenlik yapmıştır. 14 Haziran 1904 ‘te Adana’nın Bahçe Kazasının eski müftüsü ve Maraş ulemâsından İsmailzâde Hacı Ali Efendi’den tefsir, hadis gibi dersleri okuyarak icazetnâme almıştır. Bir süre Maraş’ın Restbaiye Mahallesiindeki Camide ders vermiş. Arapça ve Farsça konuşur ve yazar.

Eylül 1909 başlarında Maraş Mahkeme-i Şeriye Başkatipliğine ve 9 Nisan 1911 Maraş Müderrisliğine atanmıştır. 1914 yılında Maraş Müderrisi Hacı

²⁴⁶ İST. MFT. MSH. SAİD, No:834.

²⁴⁷ İST. MFT. MSH. SAİD, No:148A.

Nuhzâde Ahmet Efendi'nin ölümü üzerine onun yerine Maraş Müderrisi olmuştur.²⁴⁸

2.54. Ömer Avni Efendi

Derviş Mehmed Efendi'nin oğludur. 1882'de doğmuştur. 14 Temmuz 1911 tarihinde Ahtapolu Müftülüğüne atanmıştır. Daha sonra Seferihisar Müftülüğüne tayin edilmiştir.²⁴⁹

2.55. Ömer Efendi

Çiftçi Kadızâde Süleyman Çerkez Ömer Efendi olarak bilinen İsa Efendi'nin oğludur. 13 Şubat 1877'de Göksun'un Yusuf Efendi Mahallesinde doğmuştur.

Sıbyan Mektebinde temel bilgileri okuduktan sonra Elbistan ve Aziziye kazalarında da akaid'e kadar okumuştur. 3 Ekim 1900'de Maraş'a giderek ulemâdan Zaimzâde Hacı Mehmed Efendi'den 15 Mayıs 1906 tarihinde icâzetnâme aldıktan sonra Göksun'a gelmiştir. Arapça ve Çerkezçe konuşur ve yazar.

7 Ağustos 1907'de Göksun Nâibliğine atanmıştır. Daha sonra Göksun'un kazaya dönüştürülmesiyle Mahkeme-i Şeriye Başkatipliğine tayin edilmiştir. 31 Ocak 1911 tarihinden itibaren aylık 300 kuruş almaya başlamıştır.²⁵⁰

2.56. Ömer Hulusi Efendi

Feslizâde Süleyman Efendi'nin oğludur. 1866'da Elbistan'da doğmuştur. Ömer Hulusi Efendi, uzun boylu, ela gözlü, beyaz tenli ve evlidir.

Elbistan'da Mekteb-i İbtidâî de temel bilgileri okuduktan sonra

²⁴⁸ IST.MFT.MSH.SAID, No:2196.

²⁴⁹ IST.MFT.MSH.SAID, No:1782.

²⁵⁰ IST.MFT.MSH.SAID, No:1670.

Rüşdiye'ye girerek mezun olmuştur. Daha sonra İstanbul'a giderek Mekteb-i Nüvvâb'dan 30 Eylül 1896 tarihinde diploma almıştır. Türkçe, Arapça ve Farsça konuşur ve yazar.

32 yaşındayken 2250 kuruş maaşla Dersim'de Nâibliğine 18 Kasım 1897'de atanmıştır. 3 Ocak 1898 Dersim'de görevine başlamıştır. Dersim'in havası kendisine iyi gelmediğinden görevinden istifa etmek Şubat 1899'da memleketi Elbistan Nâibliğine nakledilmiştir. Şubat 1902'de Zor Nâibliklerine nakledilmiştir. 28 Şubat 1907'de Maraş, 20 Şubat 1909 mütemayiz sınıfına terfi etmiştir. Ekim 1909'da Kerkük Nâibliklerine atanmıştır. 11 Haziran 1904'de Bursa Müderrisliği kendisine verilmiştir.²⁵¹

2.57. Ömer Lütfü Efendi

Elbistan Müftüsü Müftülüzâde Abdullah Efendi ve Halime Hanım'ın oğludur. 2 Nisan 1859' da Elbistan'da doğmuştur. Ömer Lütfü Efendi; orta boylu, ela gözlü, esmer tenli ve evlidir.

Mahalle Mektebinde temel bilgileri okuduktan sonra sarf ,nahv ve Farsçayı Küçük Mehmedzâdeler Camii Şerifi Medresesinde Malatyalı Ahmed Zeki ve Elbistanlı Seyyid Mehmed Efendilerden okuyarak icazetnâme almıştır. Arapça ve Farsçaya aşinâdır.

16 Aralık 1886'da yapılan imtihanla Elbistan Rüşdiyesi Muallim-i Saniliğine atanmıştır. 2 ay sonra Halep Maarif Müdürlüğü tarafından tekrar imtihana çağrılarak 248 kuruş maaşla bulunduğu memuriyette devam ettirilmiştir. 14 Eylül 1902'de maaşı 200 kuruşa düşürülmüştür. Daha sonra 300 kuruşa çıkarılsa da maaşıyla Elbistan kazası Nâibliğine atanmıştır. 9 Ekim 1910 tarihine kadar Elbistan Nâibliğinde bulunduktan sonra 500 kuruş maaşla Malazgirt Naibliğine atanmıştır. Kasım 1910 tarihinde Malazgirt'te işe başladıktan sonra 2 buçuk sene çalıştıktan sonra 11 Mart 1913'te görevinden ayrılmıştır. 11 Ağustos 1913'te 500 kuruş maaşla Samsad²⁵² 12 Ekim 1913'te

²⁵¹ IST.MFT.MSH.SAID, No:760.

²⁵² Samsat; Kahta Nahiyesidir. (Sezen, a.g.e.,s.430)

500 kuruş maaşla Sürgü²⁵³ Nâibliklerine başlamıştır.

Sürgü Nâibliği'nin lağ vedilmesinden sonra memlekete dönünce 14 Aralık 1914 tarihinde vekâleten Elbistan Mahkeme-i Şeriyesi Başkâtip vekaletine atanmıştır. Bu göreve başladıktan 12 gün sonra 300 kuruş maaşla mahkemenin ikinci katipliğine atanmıştır. 26 Aralık 1914 tarihinde görevine başlamıştır.²⁵⁴

2.58. Süleyman Niyazi Efendi

Çiftçi Takiyyüddinzâde Mehmed Sadık Efendi ile Ayşe Hanım'ın oğludur. 30 Temmuz 1876'da Maraş'ta doğmuştur. Süleyman Niyazi Efendi, elâ gözlü buğday tenli ve bekardır.

Mekteb-i İbtidai'den temel bilgileri okuduktan sonra Maraş Rüşdiye Mektebine girerek aliyyülâlâ derecesiyle diploma almış, daha sonra imtihanla girdiği Şam Askeri İdadisi'nde hastalanmış altı ay kadar Şam Askeri Hastanesinde tedavi altına alınmıştır. Şam'dan ayrılarak memleketine gelmiş. Müderris Hanaizâde Hacı Mehmed Efendi'den nahv-ı Arabî ve mantık dersleri almıştır. İki sene kadar Maraş Rüşdiye Mektebi'nde gönüllü olarak tarih ve coğrafya öğretmenliklerinde ve bazı hususi mekteplerde lisan-ı Osmani muallimliğinde bulunmuştur. Farsça edebiyatına ve Arapçaya vakıftır.²⁵⁵

2.59. Yahya Fehmi Efendi

Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin oğludur. 1839'ta Maraş'ın Divanlı Mahallesiinde doğmuştur.

Maraş mekteb ve medreselerinde Sarf ve nahv, mantık, meani, kelâm, fıkıh, feraiz, hadis ve tefsir derslerini görmüştür. Arapça ve Farsça okuryazar.

1865'te Cebel-i Bereketin ıslahı hakkında bölgeye gönderilmek oluşturulan Fırka-i Islahiye Kumandanı ile Ahmet Cevdet Paşa'nın bölgeyi ıslah için kurtukları Uzeyr, Islahiye ve Hassa adlarında üç kaza tesis

²⁵³ Doğanşehir; Sürgü Malatya'nın Nahiyesidir.(Sezen.a.g.e.,s.460)

²⁵⁴ IST.MFT.MSH.SAİD, No:1672B.

²⁵⁵ IST.MFT.MSH.SAİD, No:1308B.

edilmesinden sonra. 6 Ekim 1865'te 500 kuruş maaşla Hassa Kazası Nâibliğine atanmıştır. 2 Mayıs 1872'de 450 kuruş maaşla Maraş Mahkeme-i Nizamiyesi Azalığına tayin edilmiştir.

30 ayı aşkın bu memuriyette bulunduktan sonra 1878'de Zeytun kazasının ıslahı zımında bölgeye gönderilen eski Şehremini Mazhar Paşa tarafından Zeytun Nâibliğine atanmıştır. 1300 kuruş maaşla bu görevi 30 ay yapmıştır. Yine o bölgeyi teftiş için gelen Halep Valisi Said Paşa, Yahya Fehmi Efendi'yi 27 Aralık 1879'da Bursa ruusuyla taltif etmiştir.²⁵⁶

²⁵⁶ IST_MFT_MSH_SAID, No:1606B.

SONUÇ

İmparatorluğun en uzun yüzyılı olarak nitelenen XIX. Yüzyılda yapılan reformlardan biri de memurların sicil kaydının tutulmaya başlanmasıdır. II. Abdülhamid tarafından Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun kurulmasıyla devlet kademesinde bulunan memurların dosyaları oluşturulmuştur. Bu tezde Şeyhüslamlık Sicil-i Ahval Müdüriyetinin, Meşihat Arşivliğin Arşivi'nde bulunan sicil dosyaları içerisinde yer alan Maraşlılardan 59'unun sicil dosyası incelenmiştir. Bu 59 ulemânın birçoğu Maraş ve Elbistan'ın önde gelen ailelerine mensuptu.

Maraş ulemâsı ilköğrenimlerini genellikle sıbyan/ibtidai mekteplerinde yaptıktan sonra ortaöğrenimlerini de rüşdiye ve idadilerde tamamlamışlar. Bazıları ise cami Dersiâmlarından özel ders alarak ilk öğrenimlerini tamamlamışlardır. Yüksek öğrenimlerine ise medrese, Mekteb-i Hukuk, Mekteb-i Nüvvâb, Mektebi Kuzâd ve askeri okullara da tamamlamışlardır. İlk ve ortaöğrenimlerinde Arapça, Farsça, tarih, coğrafya ve fenni hesap gibi dersleri okumuşlardır. Maraşlı ulemâ'nın birkaçı yabancı dil bilmektedir. En çok yabancı dil bileni Maraş Mebusluğu ve İlmiye Müsteşarlığı yapmış olan Hacı İbrahim Evliya Efendi'dir. Bunun yanında Halil Esad Efendi'nin *Hülâsâtü's-şüruh* adlı eseri bulunmaktadır. Maraşlı Ulemâ II. Mahmud, Abdülmecid, Abdülaziz, II. Abdülhamid ve Mehmet Reşad'ın saltanat yıllarında devlet hizmetinde bulunmuşlardır. Memuriyet hayatlarında en yüksek rütbeye sahip olan Mebusluk ve Müsteşarlık görevlerinde de bulunan Hacı İbrahim Evliya Efendi'dir, bunun yanında birçok ulemâda Müftülük, Nâiblik ve Kadılık vazifelerini ifa etmişlerdir. Memuriyet hayatlarına Maraş başta olmak üzere Osmanlı coğrafyasının değişik bölgelerinde devam etmişlerdir. Görevinde başarılı olanlar rütbe, nişan ve madalyalarla ödüllendirilmiştir. Bunun yanında görevini hakkıyla yerine getirmeyenler de bazı sorunlar yaşayanlarda olmuştur.

Yine bu belgelerde yer alan memurların eğitim durumu ve bildiği

yabancı diller de memuriyet hayatını da etkilemiştir. Eğitimine ve bildiği yabancı dile göre memuriyette bulunan memurlar olmuştur. Maraşlı Ulemâ'nın sicil dosyalarının gerek Maraş yerel tarihi ve gerekse aile tarihi araştırmalarına öncülük edeceğini ümit ediyoruz.

KAYNAKLAR

1- Arşiv Belgeleri

a) İstanbul Müftülüğü Sivilleri Ahval Defterleri

Sicill-i Ahvâl Defterleri (DH.SAİD.d), No: (İST.MFT.MSH.SAİD)

1/2195, 2/1307B, 3/1309B, 4/1674, 5/1676, 6/2874 7/3547B, 8/3596B,
9/648A, 10/650B, 11/1308B, 12/1311B, 13/1649A, 14/1654C, 15/1670,
16/1673A, 17/1782, 18/2048C, 19/3858B, 20/453A, 21/1614A, 22/1623,
23/583A, 24/2196, 25/1671B, 26/1672B, 27/2201, 28/2193A, 29/3200A, 30
/2C, 31/1643, 32/1669, 33/760B, 34/3547A, 35/4235B, 36/2805, 37/1677B,
38/827A, 39/1606B, 40/864A, 41/1615A, 42/834, 43/5252, 44/1486A,
45/1603, 46/2204, 47/693A, 48/2687, 49/0297, 50/360, 51/0427, 52/0094,
53/0559, 54/0993, 55/2210, 56/148A, 57/1615A, 58/0307, 59/0182.

2- Başbakanlık Osmanlı Arşivi

a) Dahiliye Nezareti Memur Sicil Zarfları (DH.SAİD.MEM), No: 8/13.

b) Hazine-i Hassa Nezareti Memur Sicil Zarfları (HH.SAİD.MEM), No:
45/5,46/1

c) İradeler Dâhiliye (İ.DH), No: 1270/99908, 27 N 1309.

d) Şûrâ-yı Devlet Sicilleri (ŞD.SAİD), No: 7/13,14/2.

3- Kitap ve Makaleler

AFYONCU, Erhan, *Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yay., İstanbul 2009.

AKBAYAR, Nuri, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, İkinci Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2003.

AVCI, Ramazan, *Kahramanmaraş'ta Eğitim*, Kahramanmaraş İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yay, Kahramanmaraş 2014.

BAYKARA, Tuncer, “Ulu Cami’i Şelçuklu Şehrinde İskanı Belirleyen BKO, Belleten, Ankara, 1996, C. LX., s.417

ÇETİN, Atilla, “Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, TDAV Yay., İstanbul 1992.

DAŞÇIOĞLU, Kemal, “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Buldanlı Memurlar” Buldan Sempozyumu (23-24 Kasım 2006), ss. 561-570.

DAVUTOĞLU, Ahmet ve Diğerleri, *Osmanlı Medeniyeti*, Klasik Yay., İstanbul 2005.

DOĞAN, Ayhan, XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Maraş, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Şelçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1999.

GÖKHAN, İlyas, *Akdeniz'in Altın Kenti Kahramanmaraş, Maraş ve İlçelerinin Adlarının Oluşması*, Kahramanmaraş İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Kahramanmaraş 2014,

GENÇ, Yusuf İhsan ve diğerleri, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İkinci Baskı, BDAGM Yay., İstanbul 2000.

İNALCIK , Halil ve Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Eren Yay., İstanbul 1999.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, TTK Yay, Ankara 2000 .

KIRMIZI, Lütfü , *Şeyh Abdurrahman Erzincâni Hazretleri* (K.S.A), İstanbul 2011.

KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Son Devir Osmanlı Biyografik Kaynakları”, *Vekayi'nüvis Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul 1994.

MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmanî*, (Haz. Nuri Akbayar) C. I-IV, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996.

Milli Savunma Bakanlığı, *Osmanlı Döneminde Askerî Okullarda Eğitim*, Milli Savunma Bakanlığı Yay., Ankara 2000.

MİSK, Kafür Ebul ve Züreyk Konstantin, *İslâm Ansiklopedisi Ek 2*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, s.242.

ORTAYLI, İlber, *Osmanlı Devleti'nde Kadı*, Kronik Yay., İstanbul 2016, s.12.

ORTAYLI, İlber, *Tarihin Işığında*, Profil Yay., İstanbul 2009.

PAKALIN, M.ZEKİ, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terim Sözlüğü*, C.II, İstanbul 1983.

SÂDÎ-İ ŞİRÂZÎ, *Gülistan*, (Haz. Can Alpgüvenç) Karanfil Yay., İstanbul 2011.

SARIYILDIZ, Gülden, "Sicill-i Ahvâl Defterleri", *DİA*, C.XXXVII, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2009, s. 134-136.

SARIYILDIZ, Gülden, *Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)*, Der Yay., İstanbul 2004.

SEZEN, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2006.

ŞEMSETTİN SAMİ, *Kâmûs-i Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.

YETİŞKİN, Mehmet, *Akdeniz'in Altın Kenti Kahramanmaraş*,(Osmanlı Devleti'nin Son Dönem'inde Maraş'ın Sosyo ve Kültürel Durumu), Kahramanmaraş İl Kültür Turizm Müdürlüğü. K.Maraş 2014,

YURDAKUL, Doğan, *Güncel Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük (Grand Dictionnaire Français-Turc)*, Kurmay Yay., Ankara 2011.

YÜKSEL, Ayhan, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Tirebolulu Memurlar(1879-1909)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2004.

ZERDECİ, Hümeýra, *Osmanlı Ulema Biyografilerinin Arşiv Kaynakları*, TDV Yay., Ankara 2008.

4) Salname-i Vilayet-i Haleb, Haleb 1309/1893

Hicri 1309 (Miladi 1893) Tarihli Haleb Vilayeti Salnamesi Maraş Sancağı

5) İnternet Kaynakları

<http://193.255.138.2/takvim.asp> Erişim Tarihi, 13.05.2015.

<http://www.halisiyye.com/aras.html> , Erişim Tarihi, 01.02.2017.

<http://insamer.com/tsm/files/TURKIYEDEKI-ASKERI-OKULLARIN-TARIHI.pdf> , Erişim Tarihi, 02.02.2017.

6) Ekler

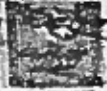
ذو القعدة سنة ١٢٦٠

اسم	كنية	العمر	الدين	القوم	المهنة	الزوج	الولد	البنات
احمد	حلمي	٤٠	مسلم	عرب	معلم	متزوج	١	٢

المستطاب

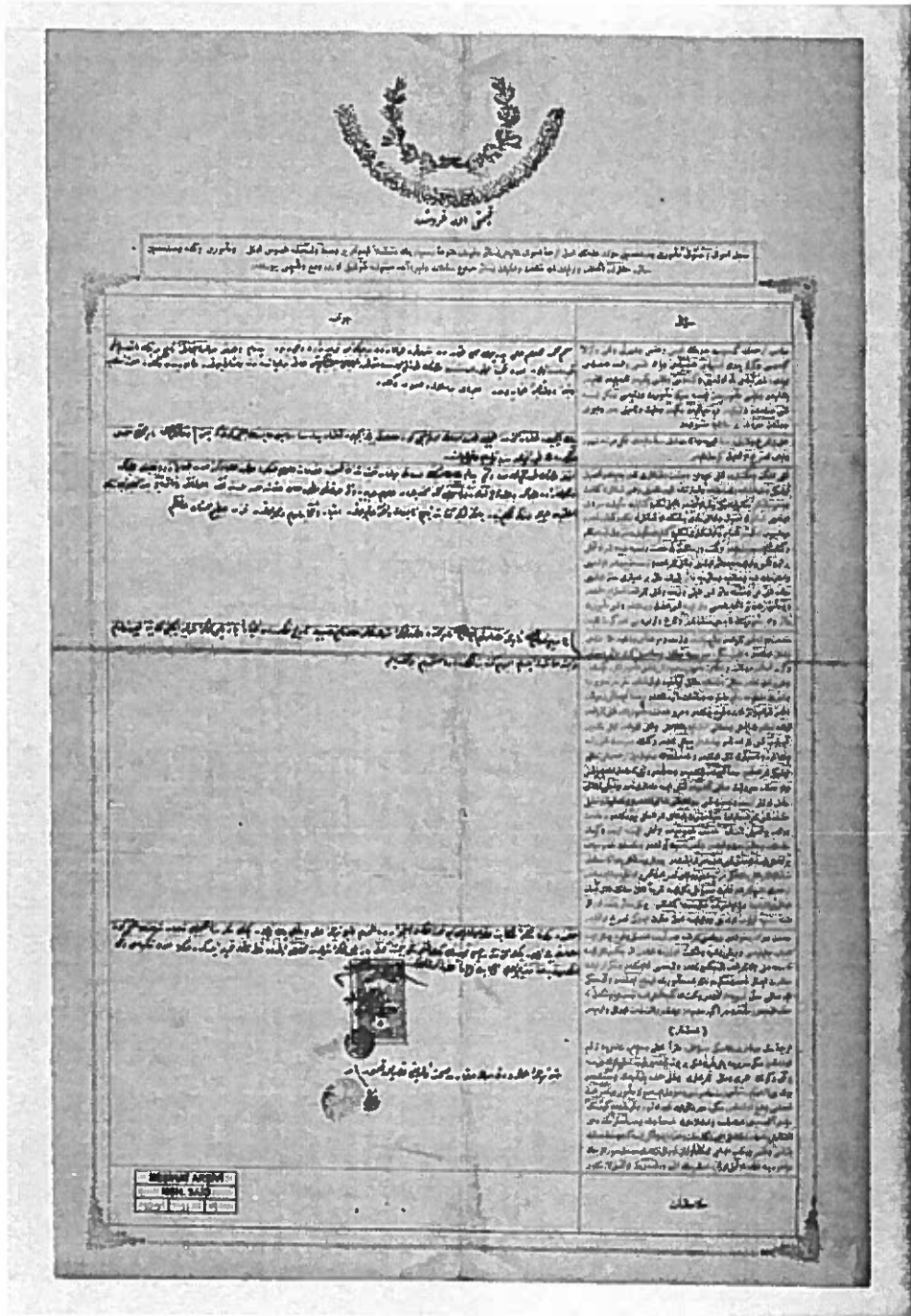
اسم	كنية	العمر	الدين	القوم	المهنة	الزوج	الولد	البنات
...

بسم الله الرحمن الرحيم
 في شهر ربيع الأول سنة ١٢٦٠
 حضر في دار القضاة بمصر
 السيد احمد Hilmi Efendi
 الذي ذكره الله تعالى

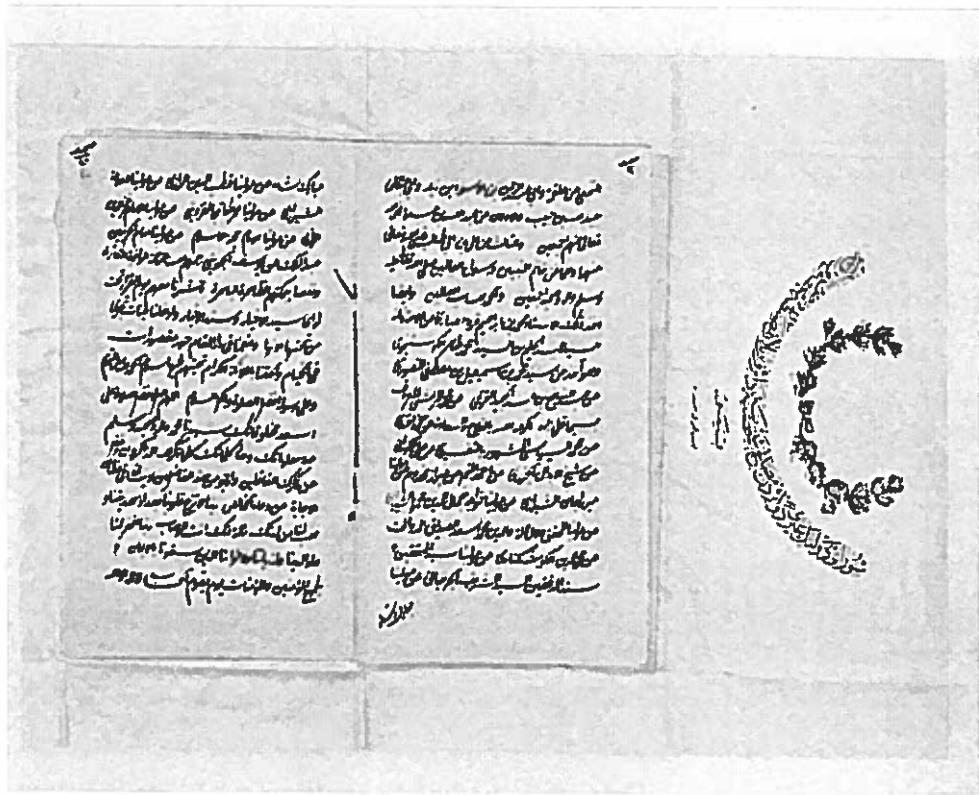

MESNAT ARSIVI
MŞH. SAİD
 No: 1486A

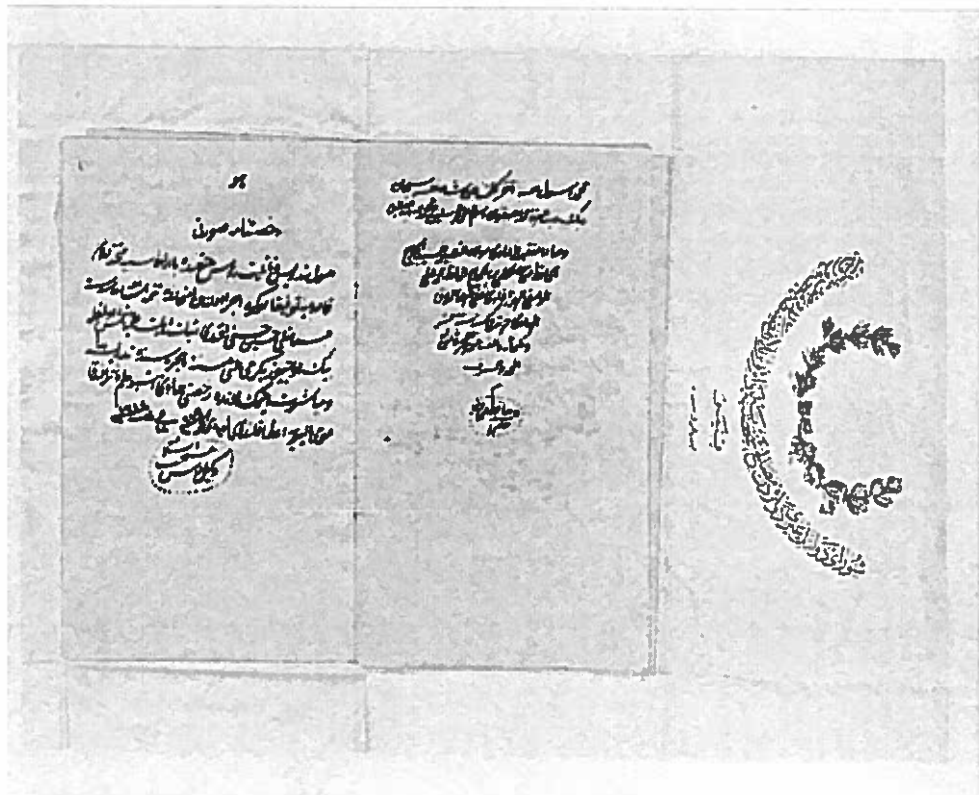
Ek: 1 Ahmed Hilmi Efendi'nin Nüfus Tezkere-i Osmaniyesi örneği, IST.MFT.MSH.SAİD, No:1486A.

Ek: 2 Ahmed Hilmi Efendi'nin Sicil Dosyası örneği, IST.MFT.MSH.SAID, No:1486A.

Ek:3 Hüseyin Hüsnü Efendi'nin Şahadetnâme örneği, IST. MFT. MSH. SAİD, No:1676.

Ek:3a Hüseyin Hüsnü efendi'nin Şahadetnâme örneği, IST. MFT. MSH. SAİD, No:1676.

خلاصة الشروح

ساحب امتیازی

موالی کرامدن حلب بدایت حقوق محکمه سی رئیس فزیلو

علی رضا افندی زاده مدرسیندن و مکتب نواب طلبه سندن

خلیل اسعد

معارف نظارت جلیه سنک رخصتیه طبع اولمشدر

در سوات

(محمود بك) مطبعه سی — باب عالی جوارنده ابوالسعود

جاده سنده نومرو ۷۲

۱۳۰۵

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında Kahramanmaraş doğdu. İlköğretimine Kahramanmaraş İstiklal İlköğretim Okulu'nda başlayıp, ilköğrenimini Kahramanmaraş Kurtuluş İlköğretim Okulunda tamamladı. Ortaöğrenimini Kahramanmanmaraş Fatih Lisesinde okudu. 2009 yılında girdiği Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nü 2013 yılında bitirdi. Aynı yıl Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans programına girdi. 2017 yılında yüksek lisans programından mezun oldu.